

Η ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΛΑΤΩΝΑ.

Κριτική θεώρηση από Χριστιανική άποψη.

ΥΠΟ
ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΕΥΓ. ΜΠΙΤΣΑΚΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ένα από τα αιώνια και ουσιαστικά προβλήματα, που απασχόλησαν και απασχολούν τὸν ἄνθρωπο, εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ψυχῆς. Τί ἐννοοῦμε ὅταν κάνομε λόγο γιὰ τὴν ψυχὴ; Ποιὰ ἡ σχέση τῆς μὲ τὸ σῶμα; Ἐξακολουθεῖ ἡ ὑπαρξὴ τῆς μετὰ τὸ θάνατο; Μὲ ποιὰ ἐννοια καὶ μὲ ποιές προϋποθέσεις; Μήπως κάποτε, κάπου τελειώνουν τὰ πάντα; Εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐρωτήματα ποὺ γεννιοῦνται γύρω ἀπὸ τὸ θέμα ψυχῆ.

Ἀπαντήσεις δόθηκαν πολλὲς ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα, τόσο ἀπὸ τὶς διάφορες θρησκείες, ὅσο καὶ ἀπὸ τὶς φιλοσοφίες, ὅπως κάθε μία ἀντιλαμβάνεται τὸ θέμα μὲ τὸ δικό τῆς τρόπο καὶ μὲ τὶς δικές τῆς προϋποθέσεις.

Σήμερα, σὲ μία ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία παραμερίζεται συνήθως ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότητα, φαίνεται ἴσως περίεργο νὰ μιλάει κανεὶς γιὰ τὴν ψυχὴ καὶ τὴν ἀθανασία τῆς. Ὁ ἄνθρωπος, ποὺ τόσες ἐπιτυχίες σημειώνει καθημερινὰ στὴν ἐπιστήμη καὶ στὴν τεχνολογία, ἀγνοεῖ συνήθως τὸν ἑαυτὸν του, τὴν ψυχὴ του καὶ συνεπῶς τὸν σκοπὸ τῆς ὑπαρξῆς του καὶ τὸν προορισμὸ του. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἀδυνατεῖ οὐσιαστικὰ νὰ ἀπαντήσει στὰ ἐρωτήματα αὐτά.

Ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς συνδέεται μὲ δύο μεγάλα θέματα: τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο. Μόνο ὅταν σκεφτεῖ κανεὶς καὶ δεῖ τὰ θέματα αὐτὰ σὲ μία ἐνότητα, θὰ μπορέσει νὰ καταλάβει τὴ μοναδικὴ καὶ ἀνεπανάληπτη ἀξία τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς, καὶ παράλληλα τὸ νόημα τῆς ζωῆς καὶ τὸν προορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐξάλλου ἡ ἴδια ἡ ζωὴ εἶναι προετοιμασία καὶ ἀρχὴ γιὰ τὴν αἰωνιότητα καὶ τὴν ἀθανασία.

Παρακολουθοῦσα πολλὰς φορές, ὡς φοιτητῆς, τὸν καθηγητὴ κ. Μαιτσούκα νὰ μᾶς κάνει λόγο καὶ γι' αὐτὸ τὸ θέμα ποὺ πάντα μὲ ἐνδιέφερε. Ἡ προσοχὴ μου καὶ τὸ ἐνδιαφέρον μου ἐντάθηκε ἀκόμα περισσότερο μετὰ ἀπὸ μία πρόσφατη προσωπικὴ μου ἐμπειρία. Τὸ θάνατο ἐνδὸς ἀγαπημένου μου προσώπου, τοῦ πατέρα μου, στὸν ὁποῖο

καὶ ἀφιερώνω σὰν ἐλάχιστο δείγμα ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης τὴν παρούσα ἐργασία. Γι' αὐτό, ὅταν μοῦ πρότεινε ὁ καθηγητῆς κ. Ματσούκας τὸ παρὸν θέμα, δέχθηκα μὲ μεγάλη ἱκανοποίηση.

Θὰ προσπαθήσω νὰ παρουσιάσω μέσα στὰ ἐπιτρεπτὰ ὄρια μιᾶς τέτοιας ἐργασίας, τὸ πρόβλημα τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ὅπως τὸ ἀντιλαμβάνεται ὁ μέγας φιλόσοφος τῆς ἀρχαιότητος Πλάτων καὶ στὰ πλαίσια ἐνὸς ἐπιμέτρου, ὅπως τὸ πιστεύει καὶ τὸ διδάσκει ὁ Χριστιανισμός. Πολλὲς οἱ ὁμοιότητες ἀλλὰ καὶ σημαντικὲς οἱ διαφορὲς.

Στὸ Α' κεφάλαιο γίνεται λόγος γενικὰ γιὰ τὴν Πλατωνικὴ θεωρία περὶ ψυχῆς. Δημιουργία, τριχοτόμηση, οὐσία καὶ σχέση της μὲ τὴν θεωρία τῶν ἰδεῶν, μὲ τὴν ὁποία τελικὰ ἀντιμετωπίζεται στὸ σύνολο τοῦ Πλατωνικοῦ ἔργου.

Στὸ Β' κεφάλαιο ἐξετάζεται ἡ προῦπαρξη, ἡ πτώση καὶ ἡ μεταθανάτια πορεία τῶν ψυχῶν στὰ Πλατωνικὰ ἔργα. Παρουσιάζεται ἡ ἀντίληψη τοῦ φιλοσόφου σχετικὰ μὲ: α) τὴν πορεία τῆς ἀθάνατης ψυχῆς πρὶν εἰσχωρήσει στὸ ἀνθρώπινο σῶμα, β) τὴν πτώση της στὸν αἰσθητὸ κόσμο καὶ γ) τὴν πορεία ποὺ ἀκολουθεῖ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσή της διὰ τοῦ θανάτου ἀπὸ τὸ φθαρτὸ καὶ θνητὸ σῶμα.

Ἔτσι φαίνεται ἡ αἰωνιότητα καὶ ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς ἡ ὁποία ὑπῆρχε καὶ θὰ ὑπάρχει καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ σώματος.

Εἰδικότερα ἡ ἔννοια καὶ ἡ σημασία τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς παρουσιάζεται στὸ Γ' κεφάλαιο. Ἐδῶ ἀναφέρονται καὶ οἱ γνωστὲς ἀποδείξεις τοῦ Πλάτωνα, μὲ τίς ὁποῖες προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξει μὲ φιλοσοφικὸ τρόπο τὴν ἀθανασία τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Ὁ «Φαίδωνας», στὸν ὁποῖο κυρίως κάνει λόγο γιὰ τὴν ψυχὴ καὶ τὴν ἀθανασία της, περιλαμβάνει τίς τέσσερις ἐνῶ οἱ ἄλλες δύο προέρχονται ἀπὸ τὴν «Πολιτεία» καὶ τὸ «Φαῖδρον».

Στὸ Δ' κεφάλαιο —τὸ ἐπίμετρο— ἡ Πλατωνικὴ ἀντίληψη θεωρεῖται κριτικὰ κατὰ ἀπ' τὸ φῶς τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας. Σημειώνονται οἱ σημαντικότερες ὁμοιότητες καὶ διαφορὲς, ἐνῶ παράλληλα ἐκτίθεται κατὰ τρόπο γενικὸ ἡ Χριστιανικὴ διδασκαλία γιὰ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία τελικὰ δίνει τὴν οὐσιαστικὴ ἀπάντηση στὸ πρόβλημα αὐτό.

Τέλος θὰ ἤθελα νὰ εὐχαριστήσω τὸν καθηγητὴ κ. Νίκο Ματσούκα, γιὰ τὴ βοήθειά του κατὰ τὴν πορεία τῆς ἔρευνάς μου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Η ΠΛΑΤΩΝΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ

1. Γενική θεώρηση τῆς ψυχῆς κατὰ τὸν Πλάτωνα.

Ἐνα ἀπὸ τὰ βασικότερα θέματα τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας εἶναι καὶ ἡ ψυχὴ. Αὐτὴ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ θεμέλια τοῦ Πλατωνικοῦ φιλοσοφικοῦ οἰκοδομήματος. Ὁ Πλάτων μαζί με τὸν Ἀριστοτέλη εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ κυρίως ἀσχολήθηκαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μετὰ τὸ πρόβλημα τῆς ψυχῆς. Ὁ Πλάτων, ἂν καὶ δὲν ἔγραψε ὅπως ὁ Ἀριστοτέλης κάποιο εἰδικὸ ἔργο περὶ ψυχῆς, εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ συστηματικὰ ἐπεξεργάστηκε τὸ θέμα καὶ παρουσιάζει μίαν συστηματικὴν θεωρίαν περὶ ψυχῆς¹. Αὐτὴ ἐκτίθεται κυρίως σὲ τρεῖς ὄριμους, καθαρὰ Πλατωνικοὺς διαλόγους τῆς μέσης περιόδου: «Φαίδων», «Συμπόσιον», «Πολιτεία». Βεβαίως τὸ θέμα τῆς ψυχῆς συμπληρώνεται καὶ ἐπεκτείνεται καὶ στὰ ὑπόλοιπα ἔργα μεταξὺ τῶν ὁποίων ξεχωρίσαμε κυρίως τὸν «Τίμαιον», τὸ «Φαῖδρο» καὶ τοὺς «Νόμους».

Ὁ Πλάτων γνωρίζει ὅλες τὶς πεποιθήσεις καὶ τὶς φιλοσοφικὰς δοξασίες γιὰ τὴν ψυχὴ ποὺ προηγήθηκαν τῆς ἐποχῆς του. Ἡ ψυχὴ ὑπῆρχε μέσα στὴ θρησκευτικὴ καὶ φιλοσοφικὴ παράδοση τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἤδη πρὶν ἀπὸ τὸν Πλάτωνα εἶχε ἀποκτήσει μεγάλη σημασία μετὰ τὸν Ὀρφισμό καὶ τοὺς Πυθαγορείους φιλοσόφους. Ὁ Πλάτων κληρονομεῖ αὐτὴν τὴν παράδοση γιὰ τὴν ψυχὴ καὶ τὰ προβλήματα ποὺ σχετίζονται μετὰ αὐτὴν (προϋπαρξὴ, χωρισμὸς ἀπὸ τὸ σῶμα, μετενσάρκωση, ἀθανασία, κ.ἄ.). Ὅλη αὐτὴ ὅμως ἡ παράδοση μορφοποιεῖται καὶ μετασχηματίζεται στὴν Πλατωνικὴ διδασκαλία, ἐπειδὴ διαπνέεται ἀπὸ ἓνα καινούργιο ἦθος² καὶ μίαν καινούργιαν ἀντίληψη. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο παρουσιάζεται κάτι καινούργιο καὶ πρωτότυπο ποὺ θὰ ἀφήσει ἀνεξίτηλη τὴ σφραγίδα του πάνω στὴν Εὐρωπαϊκὴ διανόηση³.

Ἡ πρωτοτυπία ὀφείλεται στὸ μετασχηματισμὸ, ποὺ δέχεται ἡ παραδεδομένη μυθικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἀντίληψη περὶ ψυχῆς, ἔπειτα

1. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *Εἰσαγωγή στὴ Φιλοσοφία*, Φιλοσοφικὴ ἀνθρωπολογία, Ψυχολογία, Λογικὴ, Ἀθήναι 1974, τόμ. Β', σελ. 176.

2. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *ὁ.π.*, σελ. 188. Τοῦ ἴδιου, *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα*, Ἀθήναι 1970, σσ. 246-247.

3. Βλ. Χ. Θεοδωρίδη, *Εἰσαγωγή στὴ Φιλοσοφία*. Δεύτερη ἐκδοση ξαναδουλεμένη καὶ συγχρονισμένη. Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἐστίας», Ἰ. Δ. Κολλάρου καὶ Σίας Α.Ε., Ἀθήναι 1955, σσ. 326-327.

ἀπὸ τῆ συσχέτιση ψυχῆς καὶ θεωρίας τῶν ἰδεῶν ποῦ ἀποτελεῖ καὶ τὸ βασικὸ πρόβλημα τῆς Πλατωνικῆς θεωρίας. Ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι μόνον οὐσία, ὀντολογικὴ ὑπόστασις μὲ δική της ζωὴ, διάρκεια καὶ πορεία, ὅπως θεωρεῖται θρησκευτικά. Εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ «λογικὴ πρωταρχὴ τῆς γνώσεως καὶ πράξεως, τῆς νοήσεως καὶ τῆς βουλήσεως. Ἡ ψυχὴ λογίζεται, πράττει, γνωρίζει τὴν ἰδέα καὶ συναρμονίζεται μ' αὐτήν»⁴.

Ὁ φιλόσοφος ἀποδίδει μεγάλη ἀξία στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία ἔχει ἐπίσης μεγάλη σημασία γιὰ τὴν ὅλη φιλοσοφία του. Εἶναι τὸ καλύτερο πρᾶγμα ποῦ διαθέτει ὁ ἄνθρωπος. Τὸ ὑψηλότερο σὲ ἀξία ἀπ' ὅλα τὰ ἀγαθὰ του. Μ' αὐτὴν ἀποφεύγει τὸ κακὸ, ἀνιχνεύει καὶ γνωρίζει τὸ καλὸ καὶ μὲ τὴ συντροφιά της ζῆ τὴν ὑπόλοιπὴ ζωὴ του⁵. Γι' αὐτὸ πρέπει κανεὶς, μετὰ τὴν παράδοσις τιμῆς πρὸς τοὺς Θεοὺς, νὰ τιμᾷ μὲ σωστὸ τρόπο τὴν ψυχὴν του⁶. Ἀκολουθεῖ ἱεραρχικὰ τὸ σῶμα⁷, τὸ ὁποῖο δὲν ἀξίζει περισσότερη τιμὴ ἀπ' τὴν ψυχὴ⁸. Ἡ τιμὴ ἀποδίδεται στὴν ψυχὴ, ὅταν αὐτὴ ἐξευγενίζεται μὲ τὴν ἐνάρετη ζωὴ. Ἔτσι, τιμᾷ κανεὶς τὴν ψυχὴν του, ὅταν παραδέχεται τὰ σφάλματά του, ὑπομένει καρτερικὰ κόπους, φόβους, πόνους καὶ λύπες, δὲν θεωρεῖ ὅτι τὸ νὰ ζῆ κανεὶς εἶναι καλὸ ἀπὸ κάθε πλευρὰ καὶ τιμᾷ περισσότερο τὴν ἀρετὴ ἀπὸ τὸ κάλλος⁹. Ἐπίσης, ὅταν δὲν ἀποκτᾷ πλοῦτη μὲ ἄτιμο τρόπο ἢ κι ὅταν ἀποκτᾷ ἐνοχλεῖται. Τὸ χρυσάφι εἶναι πολὺ λίγο γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἰσοσταθμίσει τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὁμορφιά της. Ἐξάλλου ὅλο τὸ χρυσάφι, ποῦ βρῖσκεται πάνω στὴ γῆ, δὲν εἶναι ἀντάξιο τῆς ἀρετῆς¹⁰.

Ἡ ψυχὴ γιὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι κάτι τὸ πρωταρχικόν. Κατόπιν ἀκολουθοῦν τὰ διάφορα ἄλλα φυσικὰ στοιχεῖα ὅπως τὸ στοιχεῖο τοῦ νεροῦ, τῆς φωτιᾶς, τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀέρα. Οἱ ἀρχαῖοι φυσιολόγοι, ὅμως, θεώρησαν —λέγει ὁ Πλάτων— πῶς τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶναι τὰ πρῶτα καὶ ἡ ψυχὴ προέρχεται ἀπ' αὐτά. Γι' αὐτὸ καὶ ἔπεσαν σὲ μεγάλο λάθος, στὸ ὁποῖο ὀφείλεται καὶ ἡ ἀθεοία πολλῶν ἀνθρώπων¹¹. Μπορεῖ κανεὶς νὰ μεταπεισε τοὺς ἄθεους καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσει στὴ θρησκεία, ὅταν τοὺς πείσει πῶς ἡ ψυχὴ εἶναι κάτι πολὺ ἀνώτερο ἀπ'

4. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *Εἰσαγωγή στὴ Φιλοσοφία*, σσ. 188-189.

5. *Νόμοι* E, 728b.

6. *Νόμοι* E, 727ab' E, 728b.

7. *Νόμοι* E, 728b.

8. *Νόμοι* E, 727b.

9. *Νόμοι* E, 727b-d.

10. *Νόμοι* E, 728a.

11. *Νόμοι* X, 891c-e.

τὸ σῶμα, καὶ συνεπῶς μ' ἐκεῖνα ποῦ συγγενεῦει (Θεὸς) καὶ ἀξίζει ν' ἀποδίδει κανεῖς μεγαλύτερη ἀξία σ' αὐτήν¹².

Ἡ μεγάλη σπουδαιότητα, τὴν ὁποία δίνει ὁ Πλάτων στὴν ψυχὴ, φαίνεται ἐπίσης ἀπ' τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἀθανασία τῆς σχετίζεται στὸ «Μένωνα» μὲ τὴν προέλευση τῶν δυνάμεων τοῦ πνεύματός μας¹³. Ἡ ἀνάμνηση, γιὰ τὴν ὁποία θὰ γίνεῖ λόγος παρακάτω, καὶ ἡ προϋπαρξὴ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς συνδέονται στενάτα ὥστε νὰ μὴν μπορούμε νὰ τὶς ξεχωρίσουμε¹⁴.

Κατὰ τὸν Ε. Παπανούτσο, ὅλες οἱ φιλοσοφικὲς του ιδέες ἀπηχοῦν ἓνα ἰσχυρὸ θρησκευτικὸ βίωμα. Τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ γνώρισμα αὐτοῦ τοῦ βιώματος εἶναι ἡ ὁρμὴ πρὸς τὸ αἰώνιο, τὸ ἀπόλυτο, τὸ θεῖο¹⁵. Εἰδικότερα καὶ ἡ διδασκαλία του γιὰ τὴν ψυχὴ διακατέχεται ἀπὸ ἓνα καθαρὰ θρησκευτικὸ τόνο¹⁶. «Τὶς κάθε λογῆς ἀξίες τῆς ζωῆς τὶς ἀναφέρει σὲ ἓνα ὀλικὸ νόημα, σ' ἓνα τελικὸ σκοπὸ τῆς ὑπαρξῆς, ποῦ εἶναι ἡ ἐπιστροφὴ τῆς ψυχῆς στὴν ἀρχέγονη κατάστασὴ τῆς μὲ τὸ ξερίζωμα τῶν ἀναγκῶν καὶ τὴ νέκρωσι τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ ἀμαρτωλοῦ σώματος¹⁷. Αὐτὸς ὁ στόχος ἀποτελεῖ τὸ μέτρο· μὲ αὐτὸν ἀξιολογεῖ ὁ Πλάτων ὅλες τὶς ὑποθέσεις τῆς ζωῆς. Τίποτα δὲν τοῦ φαίνεται τιμιότερο καὶ ἀξιότερο νὰ ἐπιδιωχθεῖ ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ προάγει τὸ ἰδανικὸ τοῦτο· κάθε ἄλλο, ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς: δόξα, πλοῦτο, ἡδονὴ τὰ θεωρεῖ τίποτα, μὲ μιὰν ἀποφασιστικότητα μάλιστα ποῦ προκαλεῖ μεγάλην ἐντύπωση»¹⁸.

Ἡ ἔννοια τῆς ψυχῆς, ὅπως παρουσιάζεται στὸ Πλατωνικὸ ἔργο, γίνεται στὸ σύνολό τῆς κατανοητὴ μέσα ἀπὸ τρεῖς διαφορετικὲς συλλήψεις τοῦ φιλοσόφου. Ἐτσι, σὰν τρεῖς εἶδη μιᾶς μορφῆς φανερώνεται κάτι πολυσήμαντο, ἡ ψυχὴ.

Κατὰ τὴν πρώτη ἀντίληψη (ποῦ πλησιάζει τὴν παλιὰ Ἑλληνικὴ

12. Νόμοι X, 892 κ.έ.

13. Μένων, 81a κ.έ.

14. Βλ. Ε. Παπανούτσο, *Τὸ θρησκευτικὸ βίωμα στὸν Πλάτωνα*, Ἐκδόσεις «Δωδώνη», Ἀθήνα 21971, σελ. 59.

15. Βλ. Ε. Παπανούτσο, *ὁ.π.*, σελ. 163.

16. Βλ. Ε. Παπανούτσο, *ὁ.π.*, σελ. 74. Περισσότερα βλ. στὸ α' κεφ., σσ. 58-87.

17. Ἡ ἀναφορὰ κάθε λογῆς ἀξιών σ' ἓνα ὀλικὸ νόημα καὶ ἡ ἀναφορὰ παντὸς εἶναι καὶ γίνεσθαι σὲ μία θεμελιώδη ἐνιαία ἀρχὴ τῆς ὑπαρξῆς, εἶναι τὰ δύο βασικὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς θρησκευτικῆς στάσης τοῦ πνεύματος. Μὲ τὸ πρῶτο φαίνεται ἡ ἠθικὴ καὶ μὲ τὸ δεύτερο ἡ μεταφυσικὴ πλευρὰ τῆς θρησκείας. Βλ. Ε. Παπανούτσο, *ὁ.π.*, σ.σ. 24-25.

18. Ε. Παπανούτσο, *ὁ.π.*, σελ. 75.

παράδοση) ἡ ψυχὴ εἶναι ὄντοτητα χωριστὴ ἀπ' τὸ σῶμα καὶ ἀποτελεῖ ἰδιαίτερη ὑπόστασις. Ἡ ἔννοια αὐτὴ συναντᾶται στὸ «Φαῖδωνα» ὅπου προσπαθεῖ ἐκεῖ ὁ φιλόσοφος νὰ ἀποδείξει τὴν ἀθανασία τῆς. Εἶναι τὸ ὑπόβαθρο πάνω στὸ ὁποῖο θὰ στηριχθεῖ ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς: στὴν αἰωνιότητα τῆς ιδέας.

Κατὰ τὴ δευτέρη σύλληψη ἡ ψυχὴ νοεῖται ὡς δυνάμη ποῦ μέσα της ἔχει ζωὴ καὶ κίνηση. Θεωρεῖται ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς κίνησης. Εἶναι ἐκείνη ποῦ κινεῖ καὶ τὸν ἑαυτὸν της καὶ τὰ ἄλλα, συνεπῶς καὶ τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖο διέπει. Αὐτὴ ἡ δυναμικὴ ἀντίληψη διαπνέει τὸ «Φαῖδρο», καὶ τὸ «Συμπόσιον».

Ἡ τρίτη καὶ τελευταία ἀντίληψη εἶναι ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποία ἡ ψυχὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ λόγου — τῆς νόησης (αὐτοσυνειδήση). Ἡ ἔννοια αὐτὴ εἶναι καθαρὰ λογικὴ, γνήσια Πλατωνικὴ καὶ συναντᾶται στὸ «Θεαίτητο». Ἡ ψυχὴ ἐδῶ εἶναι τὸ ἐγώ, τὸ αἰσθάνεσθαι¹⁹.

Τὰ παραπάνω ἀφοροῦν βεβαίως τὴ ἀτομικὴ ψυχὴ. Γιατὶ ἡ ψυχὴ ἐξετάζεται ἀπὸ τὸν Πλάτωνα κατὰ δύο τρόπους:

- α) Σὰν συστατικὸ στοιχεῖο τῆς φύσης.
- β) Σὰν ἀθάνατη οὐσία χωριστὰ ἀπὸ τὴ φύση²⁰.

2. Ἡ ψυχὴ ὡς συστατικὸ στοιχεῖο τῆς φύσης - παγκόσμια ψυχὴ.

Ἡ ψυχὴ ὡς συστατικὸ στοιχεῖο τῆς φύσης παρουσιάζεται στὸν «Τίμαιο» ὅπου ὁ φιλόσοφος ἐκθέτει τὴν κοσμογονία του. Ἐκεῖ γίνεται λόγος:

- α) γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου καὶ
- β) γιὰ τὴ δημιουργία τῶν ψυχῶν.

Κατ' ἀρχὴν θὰ πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι ἡ Πλατωνικὴ κοσμογονία προϋποθέτει τὴ διαρχία, ἡ ὁποία εἶναι σαφῆς καὶ στὸν «Τίμαιο» καὶ ἀναφέρεται πρὶν τὴν κοσμογονία²¹. Ὑπάρχει τὸ ὄν, ποῦ εἶναι ὁ νοητὸς κόσμος, ὁ κόσμος τῶν ιδεῶν, καὶ τὸ μὴ ὄν, ὁ αἰσθητὸς κόσμος, ὁ κόσμος τῶν φαινομένων. Τὸ ὄν εἶναι πάντοτε τὸ ἴδιο, δὲν ἔχει γέννηση, εἶναι ἀθάνατο καὶ παραμένει ἀμετάβλητο, διατηρώντας τὴν ταυτότητά του (A=A). Ἐνῶ τὸ μὴ ὄν πάντοτε γίνεται, μεταβάλλεται, δὲν διατηρεῖ τὴν ταυτότητά του καὶ εἶναι θνητό²².

19. Γιὰ τίς τρεῖς διαφορετικὰς συλλήψεις-ἀντιλήψεις τῆς ἔννοιας τῆς ψυχῆς βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα*, σσ. 248-250. Τοῦ ἴδιου, *Εἰσαγωγή στὴ Φιλοσοφία*, σσ. 189-190.

20. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *Εἰσαγωγή στὴ Φιλοσοφία*, σελ. 176.

21. *Τίμαιος*, 27d-28c.

22. Βλ. Ν. Μαρτσούκα, *Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας, μὲ σύντομη εἰσαγωγή στὴ Φιλοσοφία*, Ἐκδόσεις Π. Πουρναγᾶ, Θεσσαλονίκη 1981, σσ. 161-162.

Ἡ Πλατωνικὴ διαρχία δὲν ἐρμηνεύεται μὲ τὸ πρῶσιμα τῆς σκοτεινῆς διαρχίας ἀνατολικῶν ἀντιλήψεων, ὅπου ἐπικρατεῖ πόλεμος ἀνάμεσα στὸ φωτεινὸ καὶ στὸ σκοτεινὸ κόσμο. Ἐδῶ τὸ θνητὸ τακτοποιεῖται ἀπ' τὸ ἀθάνατο²³. Ὁ αἰσθητὸς κόσμος εἶναι εἰκόνα τοῦ νοητοῦ καὶ ἀποτελεῖ ἀντίγραφό του²⁴. Συνεπῶς ὑπάρχει ἀρμονικὴ καὶ λειτουργικὴ σχέση μεταξὺ τοῦ νοητοῦ καὶ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου²⁵.

Ἐπὶ τὸν ἀρχὴν, χωρὶς νὰ γεννηθοῦν ἢ νὰ δημιουργηθοῦν, ὁ Θεὸς, ὁ νοητὸς κόσμος καὶ ἡ ὄρατὴ μάζα ποὺ κινεῖται ἀτακτα, μέσα στὸ χάος²⁶. Ὁ ποιητὴς καὶ πατέρας Θεὸς, ὅπως συγκεκριμένα ὀνομάζεται²⁷, παρακινούμενος ἀπὸ ἀγαθότητα, ὅλη αὐτὴ τὴν ὄρατὴ μάζα, ποὺ κινεῖται ἀτακτα καὶ χωρὶς μέτρο, τὴ φέρνει σὲ τάξη²⁸. Ἐδῶ βέβαια πρέπει νὰ γίνῃ σαφές, ὅτι δὲν γίνεται λόγος γιὰ δημιουργία «ἐκ τοῦ μηδενός» σύμφωνα μὲ τὴ Χριστιανικὴ διδασκαλία, ἀλλὰ ἡ «δημιουργία» αὐτὴ νοεῖται ὡς ἀρχιτεκτόνηση καὶ μορφοποίηση τῆς ὄρατῆς καὶ ἀτακτα κινούμενης μάζας²⁹. Στὴ συνέχεια ὁ Θεὸς δημιουργεῖ τὴν ψυχὴ τοῦ κόσμου.

Ἐποὶ σκέφτηκε —λέγει ὁ Πλάτων— ὁ Θεὸς, βρῆκε ὅτι κανένα ἀπ' τὰ ὄρατὰ πράγματα ἂν δὲν ἔχει νοῦ δὲν θὰ εἶναι ποτὲ συνολικὰ ὠραιότερο ἀπὸ ἓνα ἄλλο ποὺ ἔχει, καὶ νοῦς πάλι εἶναι ἀδύνατον νὰ γεννηθεῖ σὲ κάποιο πρῶγμα χωρὶς τὴν ψυχὴ, ἔθεσε νοῦ στὴν ψυχὴ καὶ ψυχὴ στὸ σῶμα καὶ δημιούργησε τὸ σύμπαν. Ἦταν ἓνα ἔργο ποὺ ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ εἶναι ὡς πρὸς τὴν φύση του, τὸ ὠραιότερο καὶ τὸ καλύτερο. Ἔτσι ὁ κόσμος εἶναι ἓνα ἀληθινὰ ζωντανὸ ὄν, ἐμψυχο, προικισμένο μὲ νοῦ, προῖον τῆς πρόνοιας τοῦ Θεοῦ³⁰. Ὁ κόσμος αὐτὸς δημιουργήθηκε μὲ πρότυπο τὸ νοητὸ καὶ ὅπως ὁ δεῦτερος περιλαμβάνει ὅλα τὰ νοητὰ ζῶα, ἔτσι καὶ ὁ αἰσθητὸς περιλαμβάνει ὅλα τὰ ὄρατὰ ζῶα ποὺ εἶναι ἀπ' τὴ φύση τους συγγενῆ μὲ αὐτόν³¹.

23. *Τίμαιος*, 30a.

24. *Τίμαιος*, 28-29.

25. Βλ. Ν. Ματσούκα, *δ.π.*, σσ. 160-163.

26. Βλ. Κ. Βουδοῦρη, *Πλατωνικὴ Φιλοσοφία*, Ἀθήνα 1990 (ἐπανέκδοση), σελ. 99.

27. *Τίμαιος*, 28c.

28. *Τίμαιος*, 30a.

29. Βλ. Ν. Ματσούκα, *δ.π.*, σελ. 161. Τοῦ ἴδιου, *Λόγος καὶ Μῦθος μὲ βάση τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ φιλοσοφία*. Ἐκδόσεις Π. Πουργαρά, Θεσσαλονίκη 1990, σελ. 49. Βλ. ἐπίσης Ἰ. Ζηζιούλα, «Χριστολογία καὶ ὑπαρξη», *Σύναξη*, Τριμηναία ἐκδοσὴ σπουδῆς στὴν Ὁρθοδοξία, τεύχ. 2 (1982), σελ. 10 κ.έ.

30. *Τίμαιος*, 30ab.

31. *Τίμαιος*, 30c.

Ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου εἶναι ἡ γενικὴ αἰτία τῆς ζωῆς. Ἀπὸ τῆ στιγμῆ ποῦ τοποθετεῖται ἀπὸ τὸ Θεὸ στὸ κέντρο τοῦ κόσμου, ἀρχίζουσι οἱ κανονικὲς κινήσεις τοῦ σύμπαντος³². Ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου ἐπεκτείνεται σ' ὅλη τὴν οὐράνια σφαῖρα ποῦ περιλαμβάνει τὰ πάντα, ὅλο τὸ σύμπαν. Δὲν δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ ὑστερότερα ἀπ' τὸ σῶμα ἀλλὰ νωρίτερα. Δὲν θὰ ἐπέτρεπε νὰ ὑποταχθεῖ τὸ ἀρχαιότερο στὸ νεώτερο. Γιατὶ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀρχαιότερη ἀπ' τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ κατὰ τὴν ἀρετὴν, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο αὐτὴ νὰ κυβερνήσει, καὶ αὐτὸ νὰ τὴν ὑπακούει³³.

Ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου δημιουργεῖται σύμφωνα μὲ ὀρισμένες ἀρμονικὲς μαθηματικὲς ἀναλογίαι ἀπὸ τὴν ἔνωση δύο κοσμογονικῶν στοιχείων ἢ οὐσιῶν: τῆς ἀδιαίρετης καὶ ἀμετάβλητης νοητῆς οὐσίας «*ταῦτὸν ἀμερῆς*» καὶ τῆς διαιρετῆς, μεταβλητῆς καὶ αἰσθητῆς «*θάτερον μεριστόν*». Ἀπὸ τὴν ἔνωση τῶν δύο αὐτῶν οὐσιῶν προέρχεται ἓνα τρίτο εἶδος οὐσίας ποῦ περιλαμβάνει «*τῆς τε ταύτου φύσεως καὶ τῆς θατέρου*», δηλαδὴ τὸ ἀδιαίρετο στοιχεῖο καὶ τὴ διαιρετὴ οὐσία τῶν σωμάτων. Στὴ συνέχεια ὁ Θεὸς παίρνει αὐτὲς τρεῖς οὐσίες, τὶς ἀναμειγνύει καὶ κατόπιν τὸ μείγμα ποῦ προκύπτει, τὸ διαιρεῖ, ὅπως αὐτὸς θέλει καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ δημιουργεῖται ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου³⁴. Ἀφοῦ ἡ σύσταση τῆς ψυχῆς ἐγίνε ὅπως θέλει ὁ δημιουργὸς τῆς, κατασκεύασε κατόπιν μέσα τῆς κάθε τι σωματικὸ καὶ φρόντισε νὰ συμπέσει ἀρμονικὰ τὸ μέσο τοῦ σώματος καὶ τὸ μέσο τῆς ψυχῆς. Ἔτσι ἡ ψυχὴ ἐπεκτείνεται ἀπ' τὸ κέντρο πρὸς ὅλες τὶς διευθύνσεις μέχρι τὰ ἄκρα τοῦ οὐρανοῦ, καλύπτοντάς τον συγχρόνως καὶ ἐξωτερικὰ. Περιστρέφεται μόνη τῆς γύρω ἀπ' τὸν ἑαυτὸν τῆς καὶ ἔχει ξεκινήσει μία ζωὴ ἀδιάκοπη καὶ φρόνιμη, χωρὶς τελειωμό. Τὸ μὲν σῶμα τοῦ κόσμου δημιουργήθηκε ὄρατό, ἡ δὲ ψυχὴ ἀόρατη. Μετέχει λογισμοῦ καὶ ἀρμονίας γιατί δημιουργήθηκε ἀριστη ἀπὸ τὸ ἀριστο τῶν νοητῶν καὶ αἰώνιων ὄντων³⁵. Ὁ Πλάτων δηλαδὴ ἀντιλαμβάνεται τὴν ψυχὴ τοῦ κόσμου σὰν ἓνα τεράστιο κυκλικὸ ἀόρατο πλέγμα, ποῦ περιβάλλει τὸ σφαιρικὸ σύμπαν καὶ ἀρχίζει μία ζωὴ ποῦ θὰ διαρκέσει αἰώνια³⁶.

32. *Τίμαιος*, 34b. Βλ. Θ. Βλυζιώτη - Χ. Παπαναστασίου, *Πλάτωνος Τίμαιος*. Εἰσαγωγή, μετάφραση, σχόλια. Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως Γ. Κορδάτος, «Ι. Ζαχαρόπουλος», Ἀθήνα χ.χ., σελ. 26.

33. *Τίμαιος*, 34bc.

34. *Τίμαιος*, 35a-36d.

35. *Τίμαιος*, 36e-37c.

36. Βλ. Κ. Γεωργούλη, «Πλάτων», *Νεώτερον Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν «Ἡλίου»*, τόμ. «Τὸ Ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν Πνεῦμα», σσ. 337-338. Θ. Βλυζιώτη - Χ. Παπαναστασίου, ὁ.π., σελ. 26 κ.ε.

Στὸν ἴδιο κρατῆρα, ποὺ ἀνέμιξε προηγουμένως τὶς διάφορες οὐσίες γιὰ νὰ πλάσει τὴν ψυχὴ τοῦ σύμπαντος, ρίχνει καὶ τώρα τὰ ὑπολείμματα ποὺ ἀπέμειναν ἀπ' τὶς προηγουμένες οὐσίες καὶ τὰ ἀναμειγνύει ἐν μέρει κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ὄχι ὅμως μὲ οὐσία τὴν καθαρὴ καὶ ἀμετάβλητη, ὅπως τὴν πρώτη φορά, κάνοντας δεῦτερο καὶ τρίτο μείγμα. Ἀφοῦ τὰ συνθέτει συνολικά, τὰ διαιρεῖ σὲ ψυχὲς ἰσάριθμες πρὸς τὰ ἄστρα καὶ μοιράζει κάθε ψυχὴ σὲ κάθε ἄστρο, ἀφοῦ τὶς ἐπιβίβασε σ' ἓνα ὄχημα³⁷.

3. Ἡ ψυχὴ ὡς ἀθάνατη οὐσία χωριστὰ ἀπ' τὴ φύση - ἀτομικὴ ψυχὴ.

Ἐκτὸς ἀπ' τὴν παγκόσμια ὑπάρχει καὶ ἡ ἀτομικὴ ἀνθρώπινη ψυχὴ, ἡ ὁποία καὶ θὰ μᾶς ἀπασχολήσει. Γιὰ τὴ δημιουργία τῆς γίνεται λόγος ἐπίσης στὸν «*Τίμαιο*». Ἐδῶ ὁ Πλάτων τὴν ἐξετάζει περισσότερο παιδαγωγικά καὶ ἠθικά παρὰ ψυχολογικά³⁸. Ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο «*εἶδη*». Τὸ θνητὸ καὶ τὸ ἀθάνατο³⁹. Ἡ διάκριση αὐτῆ, ὅπως παρατηρεῖ ὁ T. Robinson, μεταξὺ θνητοῦ καὶ ἀθανάτου μέρους τῆς ψυχῆς, δείχνει ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δυαδισμό τοῦ διαλόγου, καὶ τὴ διάκριση ἐπίσης ἀνάμεσα στὸν «*κόσμο τοῦ γίνεσθαι, τὴν παροδικότητα καὶ τὴ θνησιμότητα, ἀπ' τὸν κόσμο τῶν ἰδεῶν, τὴν αὐθεντικὴ ὑπαρξὴ καὶ ἀθανασία*»⁴⁰.

Ὁ Θεὸς εἶναι καὶ ὁ δημιουργὸς τοῦ θεϊκοῦ καὶ ἀθανάτου «*εἶδους*» τοῦ νοῦ, ὅπως ἄλλωστε καὶ κάθε θεϊκοῦ ὄντος. Τὸ θνητὸ «*εἶδος*» τῆς ψυχῆς καὶ τὸ σῶμα εἶναι δημιουργήματα τῶν κατώτερων Θεῶν. Αὐτοὶ ἀφοῦ παρέλαβαν τὴν ἀθάνατη ἀρχὴ τῆς ψυχῆς ἀπ' τὸ Θεό, ἐτόρνευσαν ἔπειτα γύρω τῆς ἓνα θνητὸ σῶμα, τὸ ὁποῖο τῆς ἔδωσαν σὰν ὄχημα⁴¹.

Ἐπλάσαν ἀκόμη καὶ τὸ θνητὸ «*εἶδος*» τῆς ψυχῆς, τὸ ὁποῖο ἔχει μέσα του φοβερὰ καὶ ἀναπόφευκτα πάθη:

- τὴν ἡδονή, ἡ ὁποία εἶναι τὸ ἰσχυρότερο δόλωμα γιὰ τὸ κακὸ
- τοὺς πόνους, ἐξ' αἰτίας τῶν ὁποίων ἀποφεύγομε τὸ ἀγαθὸ
- τὸ θράσος καὶ τὸ φόβο ποὺ εἶναι ἄφρονες σύμβουλοι
- τὴν ἐπιθυμία, ἡ ὁποία δὲν ὑπακούει εὐκόλα σὲ τὶς συμβουλές
- καὶ τέλος τὴν ἐλπίδα, ἡ ὁποία παρασύρεται εὐκόλα.

37. *Τίμαιος*, 41de.

38. Βλ. Θ. Βλυζιώτη - Χ. Παπαναστασίου, *δ.π.*, σελ. 45.

39. Ὁ διαχωρισμὸς αὐτὸς γίνεται ἐπίσης καὶ στὸν «*Πολιτικὸν*» (309c).

40. T. Robinson, *Plato's Psychology*, University of Toronto Press, 1970, σσ. 119-120.

41. *Τίμαιος*, 69c. Πρβλ. T. Robinson, *δ.π.*, σελ. 119.

Ἀφοῦ ἀνάμειξαν ὅλα αὐτὰ μὲ τὴν παράλογη αἴσθησι καὶ τὸν ἔρωτα, συνέθεσαν σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῆς ἀνάγκης τὸ γένος τῶν θνητῶν⁴².

Τὸ ἀθάνατο καὶ θεϊκὸ «εἶδος» τῆς ψυχῆς ἢ ἡ «ἀθάνατη ψυχὴ», γιὰ νὰ μὴν μινθεῖ ἀπ' τὸ θνητό, τὸ τοποθέτησαν χωριστὰ ἀπ' αὐτὸ στὸ κεφάλι. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο τὸ κεφάλι «θειότατον τ' ἐστὶ καὶ τῶν ἐν ὑμῖν πάντων δεσποτοῦν»⁴³.

Τὸ θνητὸ «εἶδος» ἐδρεύει στὸ στήθος, στὸ θώρακα καὶ ὑποδιαίρεται σὲ δύο ἄλλα μέρη: Στὸ θυμοειδὲς ἢ φιλόνικο καὶ στὸ ἐπιθυμητικὸ ἢ ψυχὴ τῆς θρέψεως. Γιὰ νὰ κατοικήσουν αὐτὰ χωριστὰ, ἡ θεωρακικὴ κοιλότητα χωρίζεται μὲ τὸ διάφραγμα σὲ δύο μέρη.

«Τὸ μὲν ἄμεινον» μέρος τῆς «θνητῆς ψυχῆς», τὸ ὁποῖο μετέχει ἀνδρείας καὶ πολεμικῆς ὀρμῆς ἐπειδὴ ἐπιζητεῖ τὴ νίκη, δηλαδὴ τὸ θυμοειδὲς ἢ φιλόνικο, οἱ Θεοὶ τὸ κατοίκησαν κοντὰ στὸ κεφάλι, ἀνάμεσα στὸ διάφραγμα καὶ στὸν ἀχχένα. Αὐτὸ ἔγινε γιὰ νὰ ἀκούει τὴ φωνὴ τοῦ λογικοῦ ἀπ' τὴν ἀκρόαση τοῦ λόγου καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ νὰ συγκρατεῖ τὶς ἐπιθυμίες ὅταν αὐτὲς δὲν ὑπακούουν στὰ προστάγματα τοῦ νοῦ⁴⁴.

«Τὸ δὲ χεῖρον» δηλαδὴ τὸ ἐπιθυμητικὸ, τὸ ὁποῖο ἐπιθυμεῖ τὶς τροφές, τὰ ποτὰ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ποὺ χρειάζεται ἔνεκα τοῦ σώματος, οἱ Θεοὶ τὸ κατοίκησαν στὸ μέρος ἐκεῖνο ἀνάμεσα στὸ διάφραγμα καὶ στὸν ὀμφαλό, διαμορφώνοντας ὅλο αὐτὸν τὸν χώρο σὰν φάτνη γιὰ τὴ θρέψη τοῦ σώματος⁴⁵.

Ἡ ἀντίθεση τῶν δύο μερῶν τῆς ψυχῆς θὰ ἦταν ἀπαράδεκτη γιὰ τὸν Πλάτωνα ἐπειδὴ ἦταν ἀσυμφιλίωτη. Ἡ τρίτη δύναμη, ποὺ παίζει τὸ ρόλο τοῦ μέσου, εἶναι ἐκεῖνη ποὺ θὰ ἐνώσει ἀρμονικὰ τὰ δύο ἀντίθετα μέρη. Ἡ ἀντίληψη αὐτὴ ἀναφέρεται καθαρὰ στὸν «Τίμαιο». «Δύο δὲ μόνω καλῶς ξυνίστασθαι τρίτου χωρὶς οὐ δυνατόν· δεσμὸν γὰρ ἐν μέσῳ δεῖ τινὰ ἀμφοῖν ξυναγωγὸν γίγνεσθαι· δεσμῶν δὲ κάλλιστος ὅς ἂν αὐτόν τε καὶ τὰ ξυνδούμενα ὅ,τι μάλιστα ἐν ποιῇ»⁴⁶.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸ τῶν ψυχῶν, αὐτὸς εἶναι πάντοτε ἀριθμητικὰ ὁ ἴδιος, ὅπως ἀναφέρεται στὴν «Πολιτεία»⁴⁷.

42. Τίμαιος, 69cd.

43. Τίμαιος, 44d.

44. Τίμαιος, 69e-70a.

45. Τίμαιος, 70de.

46. Τίμαιος, 31c. Βλ. Ἐ. Παππά, Ὁ Πλάτωνας στὴν ἐποχὴ μας, Μελέτη. Κέδρος, Ἀθήνα 1981, σσ. 236-237.

47. Πολιτεία I, 611a.

4. Ἡ τριχοτόμηση τῆς ψυχῆς (λογικὸ ἢ λογιστικὸ, θυμοειδὲς καὶ ἐπιθυμητικὸ).

Ὅπως συνάγεται ἀπ' τὰ προηγούμενα ἡ ψυχὴ χωρίζεται σὲ τρία μέρη:

Στὸ λογικὸ, στὸ θυμοειδὲς καὶ στὸ ἐπιθυμητικὸ (νοῦς, θυμὸς, ἐπιθυμία). Ὁ Πλάτων σ' αὐτὰ τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς δίνει διάφορες ὀνομασίες: μέρη, εἶδη, πάθη, γένη, ἤθη. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὸ θέμα τῆς τριχοτόμησης δὲν τὸ βλέπει ὁ Πλάτων δογματικὰ ἀλλὰ εἶναι ἕνας τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι, μέσα ἀπ' τὸν ὁποῖο βλέπει τὴν πολλαπλότητα τῆς ζωῆς⁴⁸. Ἐκτὸς ἀπ' τίς διαφορετικὲς κατοικίαις ἔχουν καὶ δικές τους κινήσεις⁴⁹.

Στὴν «Πολιτεία» ὁ Πλάτων εἰσάγει τὴ θεωρία γιὰ τὴν τριχοτόμηση τῆς ψυχῆς⁵⁰. Τὰ μέρη τῆς ὀνομάζονται καθαρὰ καὶ ἀντιπαραβάλλονται μὲ τίς τάξεις τῆς ἰδανικῆς πολιτείας. Τὸ λογικὸ, τὸ ὁποῖο ἡγεμονεύει ἀντιστοιχεῖ καὶ ἐκπροσωπεύεται ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες, τὸ θυμοειδὲς ἀπὸ τοὺς φύλακας (πολεμιστὲς) καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸ ἀπὸ τοὺς δημιουργοὺς⁵¹.

«Δὲν θὰ ἦταν λοιπὸν παράλογο νὰ ἰσχυριστοῦμε» — λέγει ὁ Σωκράτης — «πὼς εἶναι δύο καὶ διαφορετικὰ μεταξὺ τους πράγματα αὐτά, τὸ ἕνα ποὺ τὴν κάνει νὰ στοχάζεται καὶ τὸ λέμε λογικὸ, καὶ τὸ ἄλλο ποὺ ἐρωτεύεται καὶ πεινᾷ καὶ διψᾷ καὶ ρίχνεται σὰν παραλογισμένο στὶς τέτοιες ἄλλες ἐπιθυμίες, ἀλύγιστο καὶ ἐπιθυμητικὸ, σύντροφὸ τῆς σὲ κάποιες ἀπολαύσεις καὶ ἡδονές... Ἄς τὸ πάρουμε λοιπὸν γιὰ ὠρισμένο, πὼς δύο ἀπ' αὐτὰ τὰ εἶδη ὑπάρχουν μὲς τὴν ψυχῇ ὅσον ἀφορᾷ τώρα τὸ θυμὸ καὶ τὴ δύναμη ποὺ μᾶς κάνει νὰ θυμῶνουμε, νὰ εἶναι τᾶχα τρίτο εἶδος, ἢ μὲ ποιὸ ἀπὸ τὰ δυὸ ποὺ εἶπαμε νὰ εἶναι ὅμοιο στὴν οὐσία του;»⁵².

Καὶ ὁ Σωκράτης συνεχίζει: «Μὴ δὲν εἶναι λοιπὸν κι' αὐτὸ τίποτ' ἄλλο παρὰ ἕνα κάποιο εἶδος τοῦ λογικοῦ, ὥστε νὰ μὴν εἶναι τρία τὰ εἶδη μὲς στὴν ψυχῇ, ἀλλὰ δύο μονάχα, τὸ λογικὸ καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸ; Ἡ ὅπως στὴν πόλη μας μέσα ὑπῆρχαν τρεῖς τάξεις, ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν, τῶν ἐργατικῶν, τῶν πολεμιστῶν καὶ τῶν ἀρχόντων, ἔτσι καὶ

48. Βλ. Ἴ. Θεοδωρακόπουλου, Πλάτωνος «Φαῖδρος». Εἰσαγωγή, ἀρχαῖο καὶ νέο κείμενο μὲ σχόλια, Ἀθῆναι 1971, σελ. 20.

49. Τίμαιος, 89c.

50. Γιὰ τίς διάφορες θεωρίες ποὺ ἔχουν ἀναπτυχθεῖ γύρω ἀπὸ τὸ θέμα βλ. T. Robinson, ὁ.π., σελ. 39 κ.ε.

51. Πολιτεία Δ, 431-435.

52. Πολιτεία Δ, 439de.

μέσα στὴν ψυχὴ ὑπάρχει καὶ αὐτὸ τὸ τρίτο εἶδος, ὁ θυμοειδὴς δηλαδὴ χαρακτήρας, ποὺ εἶναι ὁ φυσικὸς ἐπίκουρος τοῦ λογικοῦ, ἂν τουλάχιστο δὲν διαφθαρεῖ ἀπὸ τὴν κακὴ ἀνατροφή; — Ἀνάγκη νὰ ὑπάρχει καὶ αὐτὸ τὸ τρίτο⁵³», τὸ ὁποῖο ἀποδεικνύεται στὴ συνέχεια⁵⁴.

Τὸ κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία μέρη ἐπιτελεῖ καὶ μία εἰδικὴ λειτουργία, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία καὶ ἱεραρχεῖται ἀξιολογικά.

Τὸ λογικὸ εἶναι τὸ σημαντικότερο μέρος τῆς ψυχῆς⁵⁵, ἡ ἀνώτατη ἐξουσία μέσα τῆς⁵⁶, τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς⁵⁷, αὐτὸ ποὺ νοιάζεται γιὰ ὅλη τὴν ψυχὴ⁵⁸, ἡ ἀθάνατη ψυχὴ⁵⁹ καὶ τὸ «θεῖο δαιμόνιο» ποὺ ὑπάρχει μέσα στὸν καθένα μας. Αὐτὸ μᾶς ὑψώνει ἀπ' τὴ γῆ πρὸς τὸν οὐρανὸ ἐνεκα τῆς συγγένειάς μας μ' αὐτὸν «ὄντας φυτὸν οὐκ ἔγγειον ἀλλὰ οὐράνιον⁶⁰». Εἶναι ἐκεῖνο ποὺ κυβερνᾷ μὲ νοῦ καὶ ὀρθοφροσύνη⁶¹, στοχάζεται⁶², ἔχει σοφία⁶³ καὶ ἔτσι κατευθύνεται στὴ γνώση καὶ τὴ μάθησι⁶⁴. Εἶναι ὁ ἄριστος φύλακας καὶ σωτήρας τῆς ἀρετῆς τῆς ψυχῆς, ἀφοῦ αὐτὸς τὴν φυλάσσει νὰ εἶναι καθαρὴ καὶ ἀκέραια⁶⁵.

Μ' ἄλλα λόγια εἶναι τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς ψυχῆς ποὺ σκέπτεται καὶ ἔχει θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ ἠθικὴ γνώση. Γνωρίζει τὴν ἀλήθεια καὶ τοὺς ἠθικοὺς σκοποὺς τῆς ζωῆς, ἀποτελεῖ τὸ πνευματικότερο καὶ πολυτιμότερο μέρος τῆς ψυχῆς, ταυτίζεται μὲ τὴν οὐσία τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἶναι τὸ κέντρο τῆς προσωπικότητάς του⁶⁶.

Ἀκολουθεῖ τὸ θυμοειδές, τὸ ὁποῖο περιλαμβάνει ὅλες τὶς εὐγενεῖς ὀρμὲς τοῦ ἀνθρώπου ὅπως ἀνδρεία, πολεμικὴ ὀρμὴ, νίκη, δόξα, κ.ἄ.⁶⁷. Δὲν πηγαίνει ἐνάντια στὸ λογικὸ συμμαχώντας μὲ τὶς ἐπιθυμίες⁶⁸, ἀλλὰ

53. Πολιτεία Δ, 440e - Δ, 441a. Μετάφραση: Ἰωάννης Γρυπάρης (Ἔκδοση «Ἰ. Ζαχαρόπουλος», Ἀθήνα χ.χ.).

54. Πολιτεία Δ, 441a κ.ε.

55. Πολιτεία Δ, 431c.

56. Πολιτεία Δ, 442c.

57. Χαρμίδης, 174b.

58. Πολιτεία Δ, 441c.

59. Τίμαιος, 69c.

60. Τίμαιος, 90a, Πρβλ. Τίμαιος, 45a: «... τὴν τοῦ θειοτάτου καὶ ἱερωτάτου φέρον οἰκτιρὸν ἐπάνωθεν ἡμῶν».

61. Πολιτεία Δ, 431c.

62. Πολιτεία Δ, 439d.

63. Πολιτεία Δ, 441e.

64. Πολιτεία Θ, 580d.

65. Πολιτεία Η, 549b.

66. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, Εἰσαγωγή στὴ Φιλοσοφία, σελ. 180.

67. Πολιτεία Δ, 442bc' Τίμαιος, 69e.

68. Πολιτεία Δ, 440b.

ὅταν ξεσπάσει καμμία στάση μέσα στήν ψυχὴ παίρνει τὰ ὄπλα μὲ τὸ μέρος του⁶⁹ καὶ γίνεται βοηθὸς καὶ σύμμαχός του⁷⁰. Μέσα στὶς λύπες καὶ στὶς ἡδονὲς κρατᾶ ἀπαρασάλευτα καὶ γνωρίζει ποιά εἶναι φοβερὰ ἢ ὄχι, ὅπως τοῦ ἔμαθε καὶ τὸ πρόσταξε τὸ λογικὸ⁷¹. Τὸ θυμοειδὲς δηλαδὴ εἶναι ἄ-λογο καὶ βρῖσκεται πιὸ κοντὰ στὸ λογικὸ μὲ τὸ ὁποῖο συνεργάζεται «κατὰ» τοῦ ἐπιθυμητικοῦ. Εἶναι τὸ πιὸ φιλότιμο καὶ φιλόδοξο μέρος τῆς ψυχῆς⁷².

Τὸ ἐπιθυμητικὸ εἶναι τὸ τρίτο καὶ τελευταῖο ἱεραρχικὰ μέρος τῆς καὶ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὶς φυσικὲς ἀνθρώπινες ἀνάγκες, ἐπιθυμίες καὶ κατώτερες ὁρμές. Ἄν καὶ δὲν μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ εὐκόλα γιατί ἔχει πολλὲς μορφὲς ἐν τούτοις ὀνομάστηκε ἐπιθυμητικὸ ἀπ' τὸν ἐπικρατέστερο χαρακτηρισμό του, ποὺ εἶναι οἱ ἐπιθυμίες τοῦ φαγητοῦ, τοῦ ποτοῦ, τῶν ἀφροδισίων καὶ τῶν συνακολούθων τους ἡδονῶν καὶ ἀπολαύσεων. Εἶναι ἐπίσης καὶ φιλοχρήματο ἐπειδὴ μὲ τὰ χρήματα προπάντων ἱκανοποιοῦνται αὐτὲς οἱ ἐπιθυμίες⁷³.

Οἱ ἀναγκαῖες ὁρμές ἐπιτρέπονται καὶ εἶναι ἀναγκαῖες ἐφ' ὅσον δὲν ξεπερνοῦν κάποιο μέτρο. Γιατὶ τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς ψυχῆς ἔχει τάση πρὸς τὴν ἀμετρία καὶ ἐναντιώνεται στὸ λογικὸ, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ὑπακούει⁷⁴.

Στὸ «Φαῖδρο» ἡ τριχοτόμηση τῆς ψυχῆς παρουσιάζεται μυθικᾶ. Παρομοιάζεται μ' ἓνα ζευγάρι φτερωτοῦς ἵππους καὶ ἓνα ἡνίοχο. Ὁ ἡνίοχος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ διευθύνει τοὺς δύο ἵππους. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, ὁ νοῦς, τὸ λογικὸ μέρος τῆς, ἐνῶ οἱ δύο ἵπποι εἶναι τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸ⁷⁵. Ἡ τριχοτόμηση τῆς ψυχῆς, ὅπως παρουσιάζεται στὸν «Τίμαιο», εἶναι λίγο διαφορετικὴ στὴ λεπτομέρεια ἀπ' ὅτι στήν «Πολιτεία». Στὴν τελευταία σκιαγραφεῖται ἡ βασικὴ ἔμπνευση ἀπὸ μία κοινὴ πολιτικὴ ἀναλογία καὶ δὲν διαφέρει οὐσιαστικᾶ ἀπ' τὴν τριχοτόμηση τοῦ «Φαίδρου»⁷⁶.

Στὴν «Πολιτεία» ἐπίσης πλάθεται μὲ τὴ φαντασία μία εἰκόνα τῆς ψυχῆς, σύμφωνα μὲ τὴ μυθολογία. Ὅπως εἶναι γνωστὸ ἀπ' τὴ μυθολογία πολλὰ τέρατα ὅπως ἡ Χίμαιρα, ἡ Σκύλλα, ὁ Κέρβερος κ.ἄ. ἀποτελοῦνται ἀπὸ πολλὲς μορφὲς ποὺ εἶναι ἐνωμένες σὲ μία ἐνότητα.

69. Πολιτεία Δ, 440e.

70. Πολιτεία Δ, 441e' Δ, 442b.

71. Πολιτεία Δ, 442c.

72. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *ὁ.π.*, σελ. 181.

73. Πολιτεία Θ, 580e' Δ, 430d' Δ, 442a.

74. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *ὁ.π.*

75. Φαῖδρος, 246a-b, 253c κ.ἑ.

76. Βλ. T. Robinson, *ὁ.π.*, σελ. 122.

Ἔτσι καὶ ἡ φανταστικὴ εἰκόνα τῆς ψυχῆς ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα πολύμορφο καὶ πολυκέφαλο θηρίο ποὺ εἶναι ἡ ἐπιθυμία, μία μορφή λιονταριοῦ ποὺ εἶναι ὁ θυμὸς καὶ μία μορφή ἀνθρώπου ποὺ συμπεριλαμβάνει τὶς δύο πρῶτες χωρὶς νὰ φαίνονται καὶ εἶναι ὁ νοῦς. Ἔτσι εἶναι καὶ ὁ ἀνθρώπος, τὸν ὁποῖο βλέποντας κανεὶς ἀπ' ἔξω, βλέπει μόνο τὸ ἔξωτερό του περίβλημα καὶ δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ τί ἔχει μέσα του⁷⁷.

Τὰ τρία αὐτὰ μέρη ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ συγχρονίζονται γιὰ νὰ ὑπάρχει ψυχικὴ ἰσορροπία⁷⁸. Ἐνάρετη εἶναι ἡ ψυχὴ ἐκεῖνη στὴν ὁποία τὰ τρία αὐτὰ μέρη καὶ οἱ δυνάμεις, ποὺ ὑπάρχουν μέσα τους, συνυπάρχουν καὶ ἐκδηλώνονται ἁρμονικὰ⁷⁹. Ἡ ζωὴ ἀναπτύσσεται κανονικὰ καὶ ἁρμονικὰ μέσα ἀπὸ τὴ σωστὴ σχέση φρόνησης - ἀνδρείας - σωφροσύνης. Ὁ παράγοντας ποὺ διαμορφώνει αὐτὴ τὴν κατάσταση εἶναι ἡ δικαιοσύνη. Ἄρα ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἡ ἴδια ἡ ἁρμονικὴ κατάσταση. Ἡ διασάλεψη τῆς ἁρμονικῆς σχέσης τῶν τριῶν μερῶν σημαίνει ταυτόχρονα καὶ διάλυση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς⁸⁰.

5. Ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς.

Ὁ Πλάτων, ὅπως προαναφέραμε, ἀπὸ τὴ μία μεριά μεταφέρει τὴν παραδεδομένη θρησκευτικὴ καὶ φιλοσοφικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν ψυχὴ καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη προσθέτει κάτι καινούργιο. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ συνεχίζεται ἡ ἐπικοινωνία ἀνάμεσα στὴ θρησκευτικὴ καὶ φιλοσοφικὴ Ἑλληνικὴ ἀντίληψη, ἐνῶ παράλληλα παρουσιάζεται κάτι καινούργιο καὶ πρωτότυπο.

Κατὰ τὴν Ὀμηρικὴ ἀντίληψη ἡ ψυχὴ εἶναι ἓνα ἰδιαίτερο ὄν. Βρίσκεται μέσα στὸν ἀνθρώπο (φρένες) ὅσο αὐτὸς ζῆ, καὶ φεύγει ἀπ' τὸ στόμα ἢ τὴν πληγὴ ὅταν αὐτὸς πεθαίνει. Ἡ ψυχὴ εἶναι ἓνα ὁμοίωμα, τὸ εἶδωλο ποὺ φεύγει ἀπ' τὸ σῶμα καὶ στὴ συνέχεια πλανᾶται σὰν καπνὸς ἢ σκιά, ἄπιαστη καὶ ἀνέγγιχτη γιὰ νὰ καταλήξει στὸν Ἄδη. Ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἡ ἀρχὴ οὔτε τῆς ὀργανικῆς οὔτε τῆς συνειδητῆς ζωῆς. Δὲν καθορίζει οὔτε ἐξηγεῖ τὶς ὁρμές, τὴ βούληση καὶ τὴ νόησίν μας⁸¹.

77. Πολιτεία Θ, 588b κ.έ.

78. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *ὁ.π.*

79. Βλ. Ε. Παπανούτσου, *Πλάτωνος Φαίδων*, εἰσαγωγή, μετάφραση, σχόλια. Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως, Γ. Κορδάτος, «Ἰ. Ζοχαρόπουλος», Ἀθήνα κ.χ., σελ. 26.

80. Πολιτεία Δ, 428-433. Βλ. Ν. Ματσούκα, *Λόγος καὶ Μῦθος*, σελ. 119. Πρβλ. W. K. Guthrie, *Οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι ἀπὸ τὸ Θαλή ὡς τὸν Ἀριστοτέλη*. Μετάφραση Ἄντ. Ἡ. Σακελλαρίου, Ἐκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, Ἀθήνα 21988, σελ. 112 κ.έ.

81. Βλ. Χ. Θεοδωρίδη, *ὁ.π.*, σσ. 324-325 καὶ W. K. C. Guthrie, *ὁ.π.*, σελ. 88.

Οἱ Ὀρφικοί καὶ οἱ Πυθαγόρειοι ἔβλεπαν τὴν ψυχὴν ὡς θεϊκὴ καὶ ἀθάνατη οὐσία, ἢ ὁποῖα βρῖσκεται φυλακισμένη στὸ σῶμα. Ἡ πατρίδα τῆς βρῖσκεται στὸν οὐρανὸ καὶ ἡ παρούσα ζωὴ εἶναι ἓνα ἐξαγνιστικὸ καὶ ἀπολυτρωτικὸ στάδιο γιὰ νὰ εὐτυχήσῃ μετὰ τὴν ἐπάνοδό της πρὸς τὸ θεῖο. Ὁ ἐξαγνισμὸς γίνεται μὲ τὴν αὐστηρὴν ἀσκητικὴν ζωὴν.

Οἱ Ὀρφικοί, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἀποτελοῦσαν κοινότητες μὲ θρησκευτικὸ κυρίως χαρακτήρα. Ἐκπροσωποῦσαν μίαν ὀρισμένην διδασκαλίαν ποὺ ἀποτελεῖτο ἀπὸ θρησκευτικὰ παραστάσεις καὶ φιλοσοφικὰς θεωρίας. Ἡ Ὀρφικὴ θρησκεία ἀσχολεῖτο κυρίως μὲ τὴν πορεία τῆς ψυχῆς μετὰ θάνατον. Ὁ ἄνθρωπος γιὰ τοὺς Ὀρφικοὺς εἶναι διφυής. Τὸ Τιτάνιο σῶμα τοῦ διαφέρει ἐντελῶς ἀπ' τὴ Διονυσιακὴν ψυχὴν τοῦ. Τὸ πρῶτον εἶναι κάτι τὸ γήϊνον καὶ παροδικόν, ἐνῶ ἡ δευτέρα κάτι τὸ θεϊκόν καὶ αἰώνιον. Ἐνώνονται προσωρινὰ μόνον κατὰ τὴν ἐπίγειαν ζωὴν, ὅπου ἡ ψυχὴ προσπαθεῖ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπ' τὸ σῶμα. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ ἀποδεσμεύσῃ τὴν ψυχὴν ἀπ' τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὄχι κάποιον ὄργανόν της ἀλλὰ τάφος της καὶ φυλακὴν της (σῆμα - τάφος - σάμα - σῶμα)⁸². Ἡ ἀποδέσμευσις - σωτηρία θὰ γίνῃ μέσα ἀπὸ ἀγνισμοὺς καὶ μῆσεις τελετουργικοῦ χαρακτήρα, μετάνοια, ἠθικὴ ἀναγέννησις, ἠθικὰς ιδέας, πῆρσις ἐντολῶν καὶ διατάξεων καὶ γενικὰ μὲ τὴν ἀσκήσιν. Μετὰ τὸ θάνατον ἀκολουθοῦν ἄλλα στάδια ἀγνισμοῦ γιὰ τὴν ψυχὴν ποὺ δὲν εἶναι καθαρὰ: ρίχνονται στὸν Τάρταρον ἢ Βόρβορον γιὰ τιμωρίαν ἢ ἢ προσπάθειαν ἀγνισμοῦ ἐπαναλαμβάνεται κατὰ τὴν διάφορον μετενσαρκώσιν μέχρι νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ὑψιστὴ μορφή ἀνθρώπινης ζωῆς. Τότε ἀπαλλάσσεται ὀριστικὰ πλέον ἀπ' τὸ σῶμα καὶ τὴν συνεχῆ μετενσαρκώσιν ζώντας ἐν τῇ Ἠλύσια πεδίῳ ἀθάνατον, ἐλεύθερον, μακάριον⁸³.

Ἡ Ὀρφικὴ δηλαδὴ ἀντίληψις ἀντιστρέφει τὴν σχέσιν ζωῆς - θανάτου. Ἡ ζωὴ εἶναι θάνατος καὶ ὁ θάνατος ζωὴ. Τὸ σῶμα εἶναι φυλακὴ τῆς ψυχῆς καὶ οἱ διαδοχικὰς μετενσαρκώσιν τιμωρία, ἀλλὰ καὶ εὐκαιρία ταυτόχρονα. Τιμωρία γιὰ τὸ ἀμάρτημα τῶν Τιτάνων ποὺ σκότωσαν τὸ Διόνυσον, στὸν ὁποῖον καὶ ὀφείλεται ἡ θνητὴ καὶ ἡ ἀθάνατη (διπλὴ) φύσις τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ εὐκαιρία γιὰ ἀπελευθέρωσιν τῆς ψυχῆς ἀπ' τὸ θνητὸν τῆς περιβλήμα, τὸ σῶμα⁸⁴.

82. Κρατύλος 400c· Γοργίας 493a· Φαίδων 62b, 69c, 81a· Νόμοι ΣΤ, 782c· Πολιτεία Ι, 600b, κ.ά.

83. Βλ. Ν. Βασιλόπουλου, Πλάτωνος Φαίδων (ἡ περὶ ψυχῆς ἠθικῆς). Πρόλογος - μακρὰ εἰσαγωγή - ἀρχαῖον κείμενον - μετάφρασις, Ἀθήναι 1968, τεύχος Α', σσ. 201-204. Ἰ. Λούβαρη, «Ὀρφικόν», Νεώτερον Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν «Ἠλίου», τόμος ΙΖ', σσ. 176-182.

84. Βλ. Ἐ. Παπᾶ, ὁ.π., σσ. 115-116.

Τις δοξασίες αὐτὲς γιὰ τὴν ψυχὴ καὶ κυρίως ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν κάθαρση καὶ τὴν μετενσάρκωσή της, προσέλαβαν ἀργότερα οἱ Πυθαγόρειοι, τὶς ὁποῖες μετέφεραν σὲ ἐπιστημονικὲς καὶ φιλοσοφικὲς θεωρίες⁸⁵. Εἶναι οἱ πρῶτοι ποὺ μετέφεραν στὶς φιλοσοφικὲς σχολὰς αὐτὲς τὶς δοξασίες. Ἐξ αἰτίας τοῦ Ἡρακλείδη τοῦ Ποντικοῦ, ὁ ὁποῖος ἦταν μαθητὴς τοῦ Πλάτωνα καὶ τῶν Πυθαγορείων, ἔχομε κάποιο «δειγμα» γιὰ τὸ πῶς ἐννοοῦσαν οἱ Πυθαγόρειοι τὶς περιπλανήσεις τῆς ψυχῆς στὰ ἀνθρώπινα σώματα «*μὲ τὸν κύκλο τῆς ἀνάγκης*» τῶν Ὀρφικῶν⁸⁶.

Ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ γι' αὐτοὺς εἶναι ἀθάνατη καὶ θεωρεῖται σὰν ἀρμονία τοῦ σώματος⁸⁷. Ταυτίζεται μὲ τὸν ἀριθμὸ καὶ ἐπιδρᾷ στὸ σῶμα, χωρὶς αὐτὸ νὰ ἐπιδρᾷ ἀντίστοιχα πάνω της, ὥστε νὰ διατηρεῖται ἡ συμμετρία καὶ ἡ ἰκανότητά του γιὰ ζωὴ⁸⁸. Ἀποσπᾶστηκε ἀπ' τὸν ἀθάνατο κόσμον καὶ εὐρισκόμενη μέσα στὸ σῶμα ὑποφέρει. Κατὰ τὴν ἐπίγεια ζωὴ της μέσα στὸ σῶμα διαιρεῖται σὲ τρία μέρη: θυμὸ, νοῦ καὶ φρένες. Ὁ θυμὸς κατοικεῖ στὴν καρδιά, ὁ νοῦς καὶ οἱ φρένες στὸν ἐγκέφαλο. Οἱ φρένες δημιουργοῦν τὴ φρόνηση. Τὸ «*φρόνημον*» εἶναι τὸ ἀθάνατο στοιχεῖο⁸⁹. Στὶς μυστηριακὲς τελετὲς ἐπαιρναν μέρος ὄχι μόνον γιὰτὶ ἀπ' αὐτὲς ὑπόσχονταν τὴν ἀθανασία (σὰν ἀπαλλαγὴ τῆς ψυχῆς ἀπ' τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος), ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὶς συνεχεῖς μετενσαρκώσεις, κυρίως σὲ μιὰ ζῶα. Ἦταν ἠθικοί, λιτοδίαιτοι, ἀσκητικοὶ καὶ χοροφάγοι⁹⁰.

Οἱ παραπάνω θρησκευτικὲς πεποιθήσεις καὶ φιλοσοφικὲς δοξασίες τῶν Ὀρφικῶν καὶ τῶν Πυθαγορείων ἐπηρέασαν κυρίως τὸν φιλόσοφο, τόσο στὶς προσωπικὲς του θρησκευτικὲς ιδέες, ὅσο καὶ στὴ φιλοσοφική του σκέψη⁹¹. Γι' αὐτὸ ἐξ' ἄλλου κρίθηκε σκόπιμο νὰ ἀναφερθοῦν.

Ἐπίσης μελέτησε καὶ τὶς φιλοσοφικὲς θεωρίες τῶν Ἰώνων φιλοσόφων, τῶν Ἑλεατῶν, τῶν Ἀτομικῶν, τοῦ Ἐμπεδοκλή, τοῦ Ἀναξαγόρα καὶ δέχθηκε τὶς θεωρίες τους, ὅτι ἡ ψυχὴ ἔχει ζωντανὴ δύναμη, ὅτι ὁ κόσμος εἶναι ἓνα ὅλο ἔμψυχο ποὺ κινεῖται καὶ ζῆ ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς. Ἰδιαιτέρως πρόσεξε καὶ δέχθηκε τὴ θεωρία τοῦ Ἀναξαγόρα,

85. Βλ. Ν. Βασιλόπουλου, *ὁ.π.*, σελ. 203.

86. Βλ. Ἐ. Παπᾶ, *ὁ.π.*, σελ. 115.

87. Ν. Βασιλόπουλου, *ὁ.π.*, σελ. 204, Φαίδων, 86b.

88. Βλ. Ε. Σταμάτη, «Πυθαγόρας - Πυθαγόρειοι», *Νεώτερον Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν «Ἠλλοῦ»*, τόμ. «Τὸ Ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν Πνεῦμα», σελ. 186.

89. Βλ. Ν. Ματσούκα, *Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας*, σελ. 117.

90. Βλ. Ν. Ματσούκα, *ὁ.π.*, σελ. 119.

91. Βλ. Ε. R. Dodds, *Πλάτων καὶ Πλωτίνος*. Μετάφραση Σ. Ροζάνη, Ἐκδόσεις Ἑρασμος, Ἀθήνα 21988, σελ. 26.

ὅτι ὁ νοῦς σὰν νοητικὴ καὶ διατακτικὴ δύναμη διακόσμησε καὶ ἔφερε σὲ τάξη ὅλα τὰ κακῶς κείμενα ὄντα⁹².

Ὅλοι σχεδὸν οἱ Προσωκρατικοὶ φιλόσοφοι δέχθηκαν τὴν ὑπαρξὴ ψυχῆς στὸν ἄνθρωπο. Τὴ θεώρησαν ὅμως διαφορετικὴ καὶ τῆς ἔδωσαν ἄλλοι ὑλικότερη καὶ ἄλλοι πνευματικότερη ὑπόστασι⁹³. Σὰν καθαρὴ πνευματικὴ ὑπόστασι, χωρὶς καμμὴ σχέση μετὰ τὸ σῶμα ἢ τὸ σωματοειδές, πρῶτοι τὴν εἶδαν ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων καὶ ἀκολούθησαν ὁ Ἀριστοτέλης, οἱ Στωϊκοί, οἱ Νεοπλατωνικοὶ κ.ἄ.⁹⁴.

Ἡ ἐπίδρασι τοῦ Σωκράτη στὴ ζωὴ τοῦ Πλάτωνα ἦταν ἀποφασιστικῆς σημασίας⁹⁵. Εἶχε συνδεθεῖ μαζί του ἀπὸ χρόνια μετὰ ὅλη του τὴν ψυχὴ⁹⁶. Σ' αὐτὸν «ὀφείλει πιθανῶς τὰ ἠθικὰ του ἐνδιαφέροντα καὶ τὴν τάση του νὰ ἀναζητεῖ θεολογικὰς μᾶλλον παρὰ μηχανικὰς ἐξηγήσεις τοῦ κόσμου... Τὸ ἀγαθὸν κυριαρχοῦσε στὴ σκέψι του περισσότερο, παρὰ στοὺς Προσωκρατικούς, καὶ εἶναι δύσκολο νὰ μὴν ἀποδώσουμε τὸ γεγονός τούτο στὴν ἐπίδρασι τοῦ Σωκράτη»⁹⁷. Εἶναι γνωστὸ

92. Βλ. Ν. Βασιλόπουλου, *ὁ.π.*, σελ. 211.

93. Οἱ Ἐλεάτες εἶδαν τὴν ψυχὴ σὰν προῖδον μεζέως φωτεινοῦ καὶ σκοτεινοῦ στοιχείου (ὕλικου στοιχείου). Ὁ Ἐμπειδοκλῆς πίστευε ὅτι εἶναι μεζὴ τῶν τεσσάρων στοιχείων (φωτιά, γῆ, ἀέρα, νερό). Οἱ Ἀτομικοὶ ἔλεγαν ὅτι τὰ πρῶτὰ ἄτομα τῆς ψυχῆς εἶναι πολυτιμώτερα ἀπὸ τὰ σωματικὰ καὶ εἶναι ἡ αἰτία τῆς κίνησης καὶ τῆς ζωῆς τοῦ σώματος καθὼς καὶ τῆς νόησης τῆς ψυχῆς. Γιὰ τὸν Δημόκριτο ἡ ψυχικὴ ὑπόστασι τοῦ ἀνθρώπου βασιζέται στὸ βιολογικὸ ὄργανισμὸ. Ὁ Ἡράκλειτος ἔλεγε, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀποτελεῖ μέρος τοῦ «ἀειζώου πυρός» καὶ μετέχει τοῦ λόγου αὐτοῦ. Διαμέσου δὲ τοῦ θείου αὐτοῦ λόγου (λογικοῦ) γίνεται γνωστὴ ἡ ἀλήθεια. Ὁ Ἀναξαγόρας, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἡ μορφή μετὰ τὴν ὁποία ἐμφανίζεται ὁ νοῦς σὲ ὅλα τὰ ἐνὸργα. Ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, ὅτι εἶναι ἡ αἰτία τῆς κίνησης καὶ ὁ Ἀναξίμενης, τέλος, ὅτι εἶναι ἀρχὴ ἐνότητας γιὰ τὸν καθένα μας, ἐπειδὴ συνίσταται ἀπὸ ἀέρα. Βλ. Β. Καλογερά, *Ἀνάλυσι «Φαίδωνος» καὶ «Κρίτωνος» (διαλογικῆ, διαλεκτικῆ, ἠθικῆ, φιλοσοφικῆ, αἰσθητικῆ, ἀνθρωπιστικῶν ἀξιῶν, συνθέσεως κ.λπ.) ἀπὸ διδασκατικῆ ἀποψι. Ἐπίμετρο: Ἡ ὑπαρξὴ καὶ ἡ ἀθανασία (μεθύπαρξι) τῆς ψυχῆς ἀπὸ φιλοσοφικῆ ἀποψι, Θεσσαλονίκη 1959, σελ. 109.*

94. Βλ. Β. Καλογερά, *ὁ.π.*

95. Σχετικὰ μετὰ τὸ θέμα αὐτὸ, βλ. Ε. Παπανούτσου, *Τὸ θρησκευτικὸ βίωμα στὸν Πλάτωνα*, σσ. 35-54 καὶ W. Windelhand - H. Heimsoeth, *Ἐγχειρίδιον Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας (ἡ φιλοσοφία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἡ φιλοσοφία τῶν Ἑλληνιστικῶν καὶ Ρωμαϊκῶν χρόνων)*. Μετάφρασι Ν. Μ. Σκουτερόπουλος, Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἐθνικῆς Τράπεζας, Ἀθήνα 1986, τόμ. Α', σελ. 117.

96. Βλ. Alvin Lesky, *Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας*. Μετάφρασι Ἀγ. Γ. Τσομπανᾶκη, 5η ἐκδόσι ἀναθεωρημένη, Ἐκδοτικὸς Οἶκος Ἀφῶν Κυριακίδου, Θεσσαλονίκη 1985, σελ. 702.

97. Β. Russel, *Ἱστορία τῆς Δυτικῆς Φιλοσοφίας, Ἐνότητα II, Σωκράτης - Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης*. Μετάφρασι - σημειώσεις Αἰμ. Χουρμούζιου, Ἐκδόσεις Ἰ. Δ. Ἀρσενίδου, Ἀθήνα χ.χ., σελ. 53.

ἐξάλλου ὅτι ὁ Σωκράτης περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ στρέφεται στὴ μελέτη τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ διδασκαλία του ποὺ ἐπικεντρώνεται: α) στὴν τελειότητα τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς, β) στὴν ἠθικὴ αὐτονομία καὶ αὐτάρκεια καὶ γ) στὴν αὐτογνωσία τοῦ ἀνθρώπου «*ποὺ ὁδηγεῖ ἀλάθτητα στὴν καθαρὴ ἐσωτερικὴ ἀντίληψη τῶν βασικῶν ἐννοιῶν τῆς ἠθικῆς*»⁹⁸, καθὼς καὶ ἡ ὅλη ζωὴ του, κατὰ τὴ ὁποία «*ζοῦσε*» τὴν «*ἀρετὴν*» καὶ δὲν δίδασκε μόνο μὲ λόγια⁹⁹, ἐπέδρασαν ἰσχυρὰ στὸ μαθητὴ Πλάτωνα καὶ στὴ διαμόρφωση τῆς φιλοσοφίας του.

Παραθέτει ὁ φιλόσοφος τέτοιες ἀντιλήψεις (Ὀρφικές, Πυθαγόρειες, Σωκρατικές) γιὰ τὴν ψυχὴ στὰ ἔργα του. Παράλληλα ὅμως διατυπώνει τὶς προσωπικὲς του λογικὲς καὶ διαλεκτικὲς θέσεις καὶ ἐνδείξεις, γιὰ τὴν ὑπαρξή, οὐσία, ἀξία καὶ μεταθανάτια πορεία τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς¹⁰⁰.

Γιὰ νὰ προσδιορίσουμε τὴν οὐσία τῆς ψυχῆς θὰ πρέπει νὰ λάβουμε ὑπόψη μας, ὅτι ἡ ψυχὴ ὑπάρχει καὶ στὶς τρεῖς σφαῖρες ποὺ ὁ Πλάτων χωρίζει τὸ εἶναι: Στὴν αἰσθητῆ, στὴ νοητῆ καὶ στὴ σφαῖρα τοῦ ἐπέκεινα (θεῖο). Ἄπ' τὴν τελευταία ἐκδηλώνεται ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ σὰν τὸ ἔμφυτο ἀγαθό. Ἄπ' τὴ δεύτερη ἡ ψυχὴ παίρνει διὰ μέσου τῶν ἰδεῶν τὶς προϋποθέσεις ποὺ ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴ γνώση τοῦ ἀληθοῦς. Καὶ ἄπ' τὴν πρώτη δέχεται τὴν ἐπίδραση τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν συναισθημάτων ἄπ' τὸν παρόντα κόσμον τῶν φαινομένων¹⁰¹.

Ἡ ἀτομικὴ ἀνθρώπινη ψυχὴ («*ψυχὴ ἢ (ψύχω) πνοή, Λατ. anima, μάλιστα ὡς τὸ σημεῖον τῆς ζωῆς, ἢ ζωῆς*»)¹⁰² γιὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι ὅπως καὶ ἡ παγκόσμια ψυχὴ τοῦ σύμπαντος, ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς κίνησης. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε εἶναι ὁμοειδῆς καὶ συγγενῆς πρὸς αὐτὴ¹⁰³. Αὐτὸ βεβαιώνεται κατηγορηματικὰ στὸ «*Φαῖδρος*» ὅπου ἡ ψυχὴ ὀρίζεται σὰν οὐσία «*ἀεικίνητη*» ἢ «*αὐτοκίνητη*»¹⁰⁴. Ἄψυχο εἶναι ὅτιδήποτε

98. Ε. Παπανούτσου, *ὁ.π.*, σελ. 37.

99. Βλ. Δ. Γληνοῦ, *Πλάτωνος Σοφιστής*. Εἰσαγωγή, μετάφρασις, σχόλια. Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως, Γ. Κορδάτος, «*Ι. Ζαχαρόπουλος*», Ἀθήνα χ.χ., σελ. 95.

100. Βλ. Β. Καλογερά, *ὁ.π.*, σσ. 110-111.

101. Βλ. Ε. Hoffmann, «*Τὸ πρόβλημα τῆς ψυχῆς παρὰ Πλάτωνι*», *Ἀρχαῖον Φιλοσοφίας καὶ θεωρίας τῶν ἐπιστημῶν*, Τριμηνιαῖον Φιλοσοφικὸν Περιοδικόν, ΣΤ' (1935), σελ. 71.

102. Η. Liddell, R. Scott, Ἄ. Κωνσταντινίδου, «*Ψυχὴ*», *Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης*, Ἐκδόσεις Ἑλληνικὰ Γράμματα, τόμ. Δ', σελ. 689.

103. Βλ. Ν. Βασιλόπουλου, *ὁ.π.*, σελ. 213.

104. *Φαῖδρος*, 245c κ.ε. Πρβλ. Ἀριστοτέλους, *Τῶν μετὰ τὰ Φυσικά*, XII 6, 1071β 31.

ἔχει ἐξωτερικὴ πηγὴ κίνησης¹⁰⁵. Ἡ ψυχὴ δὲν κινεῖ μόνο τὸν ἑαυτό της ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖο καὶ ζωοποιεῖ. Αὐτὴ ἐξάλλου εἶναι ἡ αἰτία ποὺ κάνει τὸ σῶμα νὰ ζῆ, θὰ πεῖ ξεκάθαρα στὸν «Κρατύλο» καὶ ἡ δύναμη ἐκείνη ποὺ τὸ κάνει νὰ ἀναπνεύει. Ὅταν ἐκλείψει αὐτὴ ἡ αἰτία, τὸ σῶμα καταστρέφεται καὶ πεθαίνει¹⁰⁶. Ἡ ψυχὴ εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία συνιστᾷ τὴν ἀνθρώπινη ἀτομικότητα¹⁰⁷. Σὰν ἀρχὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς κίνησης, ἀνήκει στὸν κατώτερο κόσμο τῆς γένεσης. Ὅμως ἐξαιτίας τῆς ἀληθινῆς γνώσης μετέχει διὰ μέσου τῶν ιδεῶν, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, στὸ ἀληθινὸ καὶ σταθερὸ εἶναι. Ἔτσι μὲ τὴ ζωντανία, ποὺ διαθέτει, ξεπερνᾷ κάθε μεταβολὴ καὶ εἶναι ἀθάνατη¹⁰⁸. «Ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι οὔτε φαινόμενον, οὔτε ιδέα, οὔτε Θεός, οὔτε καὶ δύναται ποτὲ νὰ γίνῃ πράγματι ὅτιδήποτε ἐκ τῶν τριῶν τούτων»¹⁰⁹.

Ἡ ψυχὴ κατὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι μία ὄντοτητα θεϊκὴ, ἀθάνατη, νοητὴ, ἀδιάλυτη, ἔχει μία μόνο μορφή καὶ διατηρεῖ πάντοτε τὴν ταυτότητά της. Δὲν ἔχει καμμία σχέση μὲ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα, ποὺ εἶναι θνητό, μὴ νοητό, πολύμορφο, διαλυτὸ καὶ ποτὲ δὲν ταυτίζεται μὲ τὸν ἑαυτόν του¹¹⁰. Ἄρχει τοῦ σώματος¹¹¹, ἀντιτίθεται σὺς ὀρέξεις του¹¹² καὶ γενικᾶ «σώματος τὸ πᾶν διαφέρουσα»¹¹³. Εἶναι ἀσώματη, ἀόρατη, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν πιάσει, νὰ τὴν δεῖ ἢ νὰ τὴν αἰσθανθεῖ μὲ τίς αἰσθήσεις, γιατί ἀνήκει στὴν κατηγορία ἐκείνη τῶν ὄντων ποὺ διατηροῦν πάντοτε τὴν ταυτότητά τους καὶ δὲν μπορεῖς μὲ κανέναν ἄλλο τρόπο νὰ τὴ συλλάβεις παρὰ μόνο μὲ τὴ σκέψη¹¹⁴. Δὲν ὑποτάσσεται

105. Βλ. R. Hackforth, F. B. A., *Plato's Phaedrus. Translated with an introduction and Commentary*, Cambridge at the University Press, 1972, σελ. 64.

106. *Κρατύλος*, 399de: «Οἶμαι τι τοιοῦτον νοεῖν τοὺς τὴν ψυχὴν ὀνομάσαντας, ὡς τοῦτο ἄρα, ὅταν παρῆ τῷ σώματι, αἰτιὸν ἔστι τοῦ ζῆν αὐτῷ, τὴν τοῦ ἀναπνεῖν δύναμιν παρέχων καὶ ἀναψύχων, ἅμα δὲ ἐκλείποντος τοῦ ἀναψύχοντος τὸ σῶμα ἀπόλλυται τε καὶ τελευτᾷ· ὅθεν δὴ μοι δοκοῦσιν αὐτὸ "ψυχὴν" καλέσαι».

107. *Νόμοι XI*, 959a-c· *Πολιτεία E*, 469d· *Φαῖδων* 115c-d· *Ἀλκιβιάδης* 130c.

108. W. Windelband - H. Heimsöeth, *ὁ.π.*, σσ. 143-144.

109. E. Hoffmann, *ὁ.π.*, σελ. 72.

110. *Φαῖδων*, 80ab: «... τῷ μὲν θεῷ καὶ ἀθανάτῳ καὶ νοητῷ καὶ μονοειδεῖ καὶ ἀδιάλυτῳ καὶ ἀεὶ ὡσαύτως κατὰ ταῦτα ἔχοντι ἑαυτῷ ὁμοίωτατον εἶναι ψυχῇ, τῷ δὲ ἀνθρώπινῳ καὶ θνητῷ καὶ ἀνοήτῳ καὶ παλυσειδεῖ καὶ διαλυτῷ καὶ μηδέποτε κατὰ τὰ ταῦτα ἔχοντι ἑαυτῷ ὁμοίωτατον αὐτὸ εἶναι σῶμα».

111. *Ἀλκιβιάδης*, 130a.

112. *Φαῖδων*, 94b.

113. *Νόμοι XI*, 959a.

114. *Φαῖδων*, 79a: «Ὅτι οὐκ οὐκ τούτων μὲν κἂν ἴδοις κἂν ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσιν αἰσθοιο, τῶν δὲ κατὰ ταῦτα ἔχόντων οὐκ ἔστιν ὅτι ποτ' ἂν ἄλλῳ ἐπιλάβοιο ἢ τῷ τῆς διανοίας λογισμῷ, ἀλλ' ἔστιν αἰετὴ τὰ τοιαῦτα καὶ οὐχ ὀρατά; - Παντάπασις ἔφη, ἀληθῆ λέγεις».

καὶ δὲν ἐξαρτῶται ἀπ' τὸ χῶρο καὶ τὸ χρόνο. Εἶναι οὐσία ἀχωρη, ἀχρονη, κὶ ἀπλή (γιὰ νὰ μὴ διαλύεται)¹¹⁵ μ' ἄλλα λόγια ἀνεξάρτητη¹¹⁶.

Στὸ κέντρο τοῦ δυαρχικοῦ Πλατωνικοῦ συστήματος βρίσκεται καὶ ἡ δυαρχικὴ ἀνθρωπολογία. Τὸ ὄν εἶναι πάντοτε τὸ ἴδιο χωρὶς νὰ μεταβάλλεται. Τὸ μὴ ὄν πάντοτε γίνεται καὶ μεταβάλλεται. Ἡ ψυχὴ εἶναι ἀμέριστη οὐσία «τὸ ἀεὶ ὄν κὶ ἐπομένως τὸ ὄν¹¹⁷».

Ἡ ψυχὴ λοιπὸν κατὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι: «ἐλλογὴ ὑπαρξὴ καὶ ὑπόστασις ἔχουσα συνείδηση ἐαυτῆς καὶ τῆς ἐκτὸς αὐτῆς, ἐνότητα καὶ ταυτότητα καὶ ὅλα τὰ κατηγορήματα τῶν ὑπερ-αἰσθητῶν καὶ νοητῶν¹¹⁸. Εἶναι δηλαδὴ θεία¹¹⁹, ἀίδια, ἀθάνατη, αἰώνια, ἀόρατη, ὑπερ-αἰσθητή, νοητή, ἀπλή, μονοειδής, ἀσύνθετη, ἀμέριστη «ταυτόν καὶ ἀμερές», ἀδιαίρετη, ἀδιάλυτη. Παράλληλα ἔχει ταυτότητα (ὄν) «ἀεὶ ὡσαύτως καὶ κατὰ ταυτὰ ἔχει», φρόνηση¹²⁰, νόηση, γνώση, λογικὴ καὶ βούληση. Τὰ κατηγορήματα αὐτὰ —κατὰ τὸν Β. Καλογερά— εἶναι ὄντολογικά, σωστὰ ἀπὸ διαλεκτικὴ ἄποψη καὶ ὑποχρεωτικὰ γιὰ τὴ διάνοια, διότι στηρίζονται σὲ μία βασικὴ φιλοσοφικὴ καὶ ψυχολογικὴ ἀρχή: «Τῷ ὁμοίῳ ἢ γνώσις τοῦ ὁμοίου». Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ διερευνάται ἡ φύση τῶν νοητῶν σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς τὰ κατηγορήματα τῶν αἰσθητῶν¹²¹.

Τὴν ἴδια ἀρχὴ θὰ χρησιμοποιήσει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης γιὰ νὰ ἐξηγήσει τὴν Πλατωνικὴ θέση γιὰ τὴν κατασκευὴ τῆς ψυχῆς στὸν «Τίμαιο»¹²².

Στοὺς νεώτερους χρόνους ὁ Descartes θὰ προσθέσει στὰ κατηγορήματα αὐτὰ τῶν νοητῶν καὶ μὴ αἰσθητῶν τὸ στοιχεῖο τοῦ ἐκτακτοῦ¹²³.

Ἡ ψυχὴ βρέθηκε μέσα στὸ σῶμα ἔπειτα ἀπὸ μία μοιραία πτώση¹²⁴, ὅπως θὰ δοῦμε ἀναλυτικὰ παρακάτω καὶ ἀπὸ τότε βρίσκεται

115. Β. Χ. Θεοδωρίδης, *δ.π.*, σελ. 327.

116. Βλ. Τ. Robinson, *δ.π.*, σελ. 22.

117. Βλ. Ν. Ματσούκα, *δ.π.*, σσ. 162-163.

118. Β. Καλογερά, *δ.π.*, σελ. 106.

119. *Νόμοι Ε*, 726a: «Πάντων τῶν αὐτοῦ κτημάτων μετὰ Θεοῦς ψυχὴ θεϊότατον».

120. *Φαῖδων*, 94b.

121. Βλ. Β. Καλογερά, *δ.π.*, σελ. 110.

122. Ἀριστοτέλους, *Περὶ Ψυχῆς*, 404b 15. Βλ. D. Ross, *Plato's Theory of Ideas*, σσ. 213-214. Ὁ Β. Τατάκης παρατηρεῖ ὅτι ἐδῶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐκφράζει πορίσματα δικῶν του συλλογισμῶν καὶ ὄχι ἐρμηνεῖα στὴν Πλατωνικὴ ἄποψη. Βλ. Β. Τατάκης, *Ἀριστοτέλους, Περὶ Ψυχῆς*. Εἰσαγωγή, μετάφραση, σχόλια. Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως Ε. Παπανούτσος, «Ἰ. Ζαχαρόπουλος», Ἀθήνα χ.χ., σελ. 72.

123. Βλ. Β. Καλογερά, *δ.π.*

124. *Φαῖδρος*, 248c κ.έ.

φυλακισμένη μέσα σ' αὐτό. Δὲν ἔχει καμμία ἐπικοινωνία μαζί του καὶ ἐπιθυμεῖ τὴν ἀπελευθέρωση καὶ τὸν ἐπαναπατρισμό της στὴν ἀθάνατη, θεϊκὴ καὶ ἀόρατη πατρίδα της γιὰ νὰ ζήσει μακάρια κι εὐτυχισμένη, ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὶς περιπλανήσεις, τοὺς παραλογισμούς, τοὺς φόβους, τοὺς ἀγριούς ἔρωτες καὶ τ' ἄλλα ἀνθρώπινα κακά¹²⁵. Ἐκεῖ θέλει νὰ ζῆ παντοτινά¹²⁶.

Εἶναι λοιπὸν ἡ ψυχὴ ἐκεῖνο «τὸ ὁποῖον ἔχει εἰς τὸν κόσμον τοῦ γίνεσθαι τὴν δύναμιν, ὅπως προκαλέσῃ τὴν "γένεσιν εἰς οὐσίαν", ὡς τὸ κάτι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κέκτηται τὴν ἐλευθερίαν ὅπως ἀντιμετωπίσῃ καταφατικῶς ἢ ἀρνητικῶς τὰς ἀξίας καὶ τὸ ὁποῖον δὲν "ἔχει" ἀπλῶς κίνησιν ἀλλὰ πρέπει αὐτὸ τοῦτο νὰ ἀποτελέσῃ κίνησιν»¹²⁷.

6. Ἡ ψυχὴ καὶ ἡ θεωρία τῶν ιδεῶν.

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνεῖ κανένας λόγος γιὰ τὴν ψυχὴ καὶ τὴν ἀθανασία της ἂν δὲν συσχετιστεῖ αὐτὴ μὲ τὴ θεωρία τῶν ιδεῶν¹²⁸. Ἡ θεωρία τῶν ιδεῶν ἀποτελεῖ τὴ βάση τῆς διαρχίας καὶ τῆς θεωρίας περὶ ἀθανασίας¹²⁹. Γενικώτερα ἀποτελεῖ τὸν κορμὸ τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας, διότι οἱ ιδέες δὲν ἔχουν γιὰ τὸν Πλάτωνα μόνον ἀπλὴ φιλοσοφικὴ φύση, ἀλλὰ εἶναι καὶ μεταφυσικὲς - θεωρητικὲς, αἰσθητικὲς - θυμικὲς, ἠθικὲς - βουλευτικὲς καὶ ἔτσι καλύπτουν ὅλο τὸ χῶρο τοῦ ἐπιστητοῦ ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ἐπιστήμης, τοῦ κάλλους καὶ τοῦ ἡθους¹³⁰.

Ἐξ' ἄλλου ὁλόκληρη ἡ ψυχολογία τοῦ Πλάτωνα ἦταν μίᾳ μεταφυσικῆς θεωρίας ἀμεσα ἐξαρτημένη ἀπ' τὴ θεωρία τῶν ιδεῶν¹³¹. Ἡ τελευταία ξεκινᾷ ἀπὸ ἓνα ἀρχέγονο μυθικὸ τύπο, διότι ὁ Πλάτων βασίζεται σὲ μυθικὰ ἀρχέτυπα καὶ «παρουσιάζεται μὲ ἀδιάσειστη λογικὴ καὶ θεμελιακὴ συγκρότηση»¹³². Οἱ ιδέες ὑπάρχουν ταυτόχρονα μὲ τὴν ψυχὴ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ γίνεῖ λόγος γιὰ τὸ ἓνα χωρὶς τὸ ἄλλο. Ἡ ὑπαρξὴ τῶν ιδεῶν καὶ ἡ προϋπαρξὴ τῆς ψυχῆς συμπορεύονται, ὅπως δείχνει ὁ διάλογος τοῦ Σωκράτη καὶ τοῦ Σιμμία στὸ «Φαῖδωνα»¹³³. Καὶ ὅπως σημειώνει ὁ W. Guthrie «ἡ θεωρία τῶν ιδεῶν στέκεται ἢ καταπίπτει

125. *Φαῖδων*, 80e-81b.

126. *Πολιτεία* Z, 517d.

127. Βλ. E. Hoffmann, *δ.π.*, σελ. 74, Πρβλ. *Τίμαιος*, 41d' *Νόμοι* X, 899b.

128. Πρβλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *Εἰσαγωγή στὴ Φιλοσοφία*, σελ. 188.

129. Βλ. N. Ματσούκα, *δ.π.*, σελ. 171.

130. Βλ. N. Βασιλόπουλου, *δ.π.*, σελ. 186.

131. Βλ. W. Windelband - H. Heimsöeth, *δ.π.*, σελ. 143.

132. N. Ματσούκα, *Λόγος καὶ Μύθος*, σελ. 58.

133. *Φαῖδων*, 76d-77a. Βλ. D. Ross, *δ.π.*, σελ. 35.

μαζὶ μὲ τὴν πίστη στὴν ἀθανασία — ἢ τουλάχιστον στὴν προϋπαρξὴ τῆς ψυχῆς»¹³⁴.

Κατὰ τὴν Πλατωνικὴ διαρχία, γιὰ τὴν ὁποία ἐγινε λόγος στὴν ἀρχή, ὁ ἰδανικὸς κόσμος περιέχει τὰ αἰώνια, τέλεια καὶ πρωτότυπα πράγματα, τοῦ φυσικοῦ κόσμου¹³⁵. Ὅλα δηλαδὴ τὰ πράγματα τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, καθὼς καὶ οἱ σχέσεις τους, ἐξαρτῶνται αἰτιοκρατικὰ (αἴτιο-αἰτιατὸ) ἀπὸ τὴς ἀντίστοιχες νοητὲς πραγματικότητες, ποῦ ὁ φιλόσοφος ὀνομάζει οὐσίαις, εἶδη ἢ ιδέαις¹³⁶. Ἡ ιδέα εἶναι «αὐτὸ καθ' αὐτὸ μεθ' αὐτοῦ μονοειδὲς ἀεὶ ὄν»¹³⁷. Οἱ ιδέαις δὲν εἶναι ἀπλῆς ἐννοίαις ἀλλὰ μεταφυσικῆς, τέλειαις, ἀφθαρταίς καὶ ἀναλλοιώταις ὀντότηταις¹³⁸. Ἀποτελοῦν αὐθύπαρκταις καὶ αὐθυπόσταταις νοητὲς οὐσίαις, οἱ ὁποῖαι εἶναι οἱ αἰτίαι τῆς γέννησις ὑπαρξῆς καὶ φθορᾶς ὄλων τῶν αἰσθητῶν ὄντων¹³⁹, φαινομένων καὶ γεγονότων. Σχηματίζουσι μίαν ἱεραρχίαν (ἀπλῆς - μερικῆς, σύνθετες - γενικῆς) στὴν κορυφῇ τῆς ὁποῖαις βρίσκειται ἡ ὑπέριστα ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ¹⁴⁰.

Οἱ ιδέαις δὲν ἔχουσι αἰσθητὴ ὀντότητα, ἀλλὰ θεμελιώνουσι καὶ καταξιώνουσι ὅλα τὰ αἰσθητὰ¹⁴¹. Ἀποτελοῦν: α) τὸ σταθερὸ εἶναι μέσα στὴν ἐναλλαγὴ τῶν φαινομένων, β) τὸ ἀντικείμενο τῆς γνώσις μέσα ἀπ' τὴν ἐναλλαγὴ τῶν γνωμῶν καὶ γ) τὸν ἀληθινὸ σκοπὸ μέσα ἀπ' τὴν ἐναλλαγὴ τῶν ἐπιθυμιῶν¹⁴².

Ἄν δὲν θεωροῦσε ὁ Πλάτων τὴς ιδέαις ὡς αὐθύπαρκταις ὀντότηταις, λέγει ὁ Ε. Παπανούτσου, δὲν θὰ χρησιμοποιοῦσε στοὺς διαλόγους του ἐκφράσεις ὅπως: «καὶ ἡ αὐτὴ τῇ ψυχῇ θεατέον αὐτὰ τὰ πράγματα»¹⁴³, «τὸ ὄν, εἰς τοῦτο ἀπερείσθαι» (δηλαδὴ ἡ ψυχὴ)¹⁴⁴. Σ' αὐτὴ δὲ τὴν ὑποστασιοποίησι καὶ τὸ «χωρισμὸς», ὅπως λέγει ὁ Ἀριστοτέλης¹⁴⁵, ἀπ' τὰ αἰσθητὰ ἀντικείμενα ποῦ θεωροῦνται ἀπλᾶ φαινόμενα, ἐγκτεται ἡ ἰδιοτυπία ἀλλὰ καὶ τὸ παράδοξο τῆς θεωρίας αὐτῆς¹⁴⁶.

134. W. K. C. Guthrie, *δ.π.*, σελ. 95.

135. Βλ. W. K. C. Guthrie, *δ.π.*, σελ. 91.

136. Βλ. Ν. Μαρσούνα, *Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας*, σελ. 171.

137. *Συμπόσιον*, 211b.

138. Βλ. Σ. Γκίκα, *Φιλοσοφικὸ Λεξικόν*. Ἐκδόσεις Φελέκη, Ἀθήνα 1987, σελ. 131.

139. *Φαῖδων*, 99c' *Φύληβος*, 54c.

140. Βλ. Ν. Βασιλόπουλου, *δ.π.*, σελ. 197.

141. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα*, σελ. 239.

142. Βλ. W. Windelband - H. Heimsoeth, *δ.π.*, σελ. 125.

143. *Φαῖδων*, 66e καὶ 99e.

144. *Πολιτεία ΣΤ*, 508d. Βλ. Ε. Παπανούτσου, *δ.π.*, σελ. 96.

145. Ἀριστοτέλους, *Τῶν μετὰ τὰ φυσικά*, Θ 991b' Θ 1086a.

146. Βλ. Ε. Παπανούτσου, *δ.π.*, σελ. 92.

Ἐνα πράγμα λοιπὸν ὑπάρχει στὸν αἰσθητὸ κόσμον καὶ γίνεται ἀντιληπτὸ ἀπ' τὶς αἰσθήσεις μας, διότι μετέχει στὴν ἀντίστοιχη ἰδέα τοῦ νοητοῦ¹⁴⁷. Εἶναι ἀντίγραφο ἢ ἀντίτυπο τῆς ἰδέας. Ἡ ὁμορφιά π.χ. ὑπάρχει σὰν ἰδέα καὶ ἀνήκει στὸ νοητὸν κόσμον. Ἡ ἰδέα τῆς ὁμορφιάς εἶναι αἰώνια· οὔτε γεννιέται, οὔτε χάνεται, οὔτε μεγαλώνει, οὔτε λιγοστεύει καὶ εἶναι πάντα ἢ ἴδια, διατηρώντας τὴν ταυτότητά της. Ὅλα τὰ ἄλλα ὁμορφα μετέχουν σ' ἐκείνη τὴν ὁμορφιά καὶ γι' αὐτὸ ὑπάρχουν. Αὐτὰ ὅμως γεννιῶνται καὶ πεθαίνουν¹⁴⁸.

Κάθε πράγμα συνεπῶς ἔχει καὶ μία ἰδέα¹⁴⁹, τὴν ὁποία πρέπει νὰ ζητοῦμε καὶ θὰ τὴ βροῦμε μέσα του¹⁵⁰. Μετέχει τῆς ἀντίστοιχης ἰδέας. Αὐτὴ εἶναι ἡ περιφραση Πλατωνικὴ ἔννοια τῆς «μέθεξης» ποὺ δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴ μίμηση τῶν Πυθαγορείων¹⁵¹, καὶ σημαίνει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο, τὰ αἰσθητὰ ἔρχονται σὲ σχέση μὲ τὰ νοητὰ¹⁵². Σημαίνει (ἀναφορικὰ μὲ τὸν ἄνθρωπον) πῶς κάθε ἄτομον ἔχει οὐσιαστικότητα ἐπειδὴ μετέχει τῆς ἰδέας. Δὲν εἶναι ἀπλή ἀπόδοση τοῦ κατηγορουμένου στὸ ὑποκείμενο¹⁵³ ἀλλὰ λογικὴ, ἠθικὴ καὶ αἰσθητικὴ συσχέτιση τοῦ αἰσθητοῦ μὲ τὸ νοητὸ¹⁵⁴.

Ἡ ψυχὴ, ὅπως βεβαιώνει ὁ Πλάτων στὸ «Σοφιστή»¹⁵⁵, ἔχει ἀληθινὴ ὑπάρξη, ὅπως καὶ οἱ ἰδέες. Ὅλα τὰ κατηγορήματα ποὺ τῆς ἀποδώσαμε προηγουμένως, τὰ ἔχει ἐξ' αἰτίας τῆς προέλευσης, τῆς θεϊκῆς καταγωγῆς της. Εἶναι ὄν, ἀνήκει στὸ νοητὸν κόσμον, τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, χωρὶς ὥστόσο νὰ εἶναι ἰδέα. Ὁ Πλάτων —γράφει ὁ D. Ross— «εἶναι σίγουρο ὅτι ἀναγνωρίζει τὴν ὑπάρξη ἐνὸς ἄλλου τύπου ὄντητος, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι οὔτε μία ἰδέα οὔτε ἓνα αἰσθητὸν πράγμα· καὶ γι' αὐτὸ ὑπάρχει ἓνα ὁλόκληρο τμήμα στὸ Φαῖδωνα¹⁵⁶ στὸ ὁποῖο περιγράφει τὴν ψυχὴν σὰν συγγενὴ μὲ τὶς ἰδέες καὶ ὄχι μὲ τὰ αἰσθητὰ

147. Φαῖδων, 101c.

148. Συμπόσιον, 211ab.

149. Παρμενίδης, 132a· Πολιτεία ΣΤ, 507b.

150. Φίλητος, 16b.

151. Ἀριστοτέλους, *Τῶν μετὰ τὰ φυσικά*, Θ 987b: «Οἱ μὲν γὰρ Πυθαγόρειοι μιμῆσαι τὰ ὄντα φασὶν εἶναι τῶν ἀριθμῶν. Πλάτων δὲ μεθέξει τούνομα μεταβαλόν».

152. Φαῖδων, 100d κ.ε. Βλ. Ἰ. Συκουτρῆ, *Πλάτωνος Συμπόσιον*. Κείμενον, μετάφρασις καὶ ἐρμηνεία. Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἑστίας», Ἰ. Δ. Κολλάρου καὶ Σίας Α.Ε., 1988, σελ. 180, Πρβλ. Α. Lesky, *ὁ.π.*, σελ. 724.

153. Βλ. Κ. Γεωργούλη, *Πλάτωνος Συμπόσιον, προλεγόμενα*. Εἰσαγωγή, μετάφραση, σχόλια, Β. Δεδούσης, Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως, Γ. Κορδάτος, «Ἰ. Ζαχαρόπουλος», Ἀθήνα χ.χ., σελ. 215.

154. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *ὁ.π.*, σελ. 238.

155. *Σοφιστής*, 248e-249b.

156. Φαῖδων, 79b-80b.

πράγματα, σὲ σχέση μετὸ ἀμετάβλητο καὶ ἀκόμη πουθενὰ δὲν προτείνει (καὶ πράγματι πῶς θὰ μπορούσε νὰ προτείνει) ὅτι οἱ ψυχές εἶναι αὐτὲς καθ' ἑαυτὲς ιδέες»¹⁵⁷. «Ὁ Πλάτων νόμιζε, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο τὸ μέσο ἀνάμεσα στὶς ιδέες καὶ στὰ αἰσθητὰ πράγματα»¹⁵⁸. Καὶ ὅπως παρατηρεῖ ὁ R. Burger «ὁ Σωκράτης ποτὲ δὲν θὰ μιλῆσει γιὰ μία ιδέα τῆς ψυχῆς, στὴν ὁποία κάθε ιδιαίτερη ψυχὴ πρέπει νὰ συμμετέχει...»¹⁵⁹. Ὅμως γνωρίζει τὶς ιδέες ἀπὸ τὴν προοπτικὴ τῆς κατάστασης καὶ τώρα βλέποντας τὰ ἀντίγραφα τῶν, τὶς ξαναθυμᾶται (ἀνάμνηση ιδεῶν).

Ὁ κόσμος τῶν ιδεῶν, γίνεται προσιτὸς ὅπως προαναφέραμε μόνο μετὴ τῆ σκέψης, τῆ νόησης, διότι εἶναι νοητὸς καὶ ὄχι αἰσθητὸς¹⁶⁰. Ἡ ψυχὴ εὐρισκόμενη μακριὰ ἀπὸ τὴν οὐράνια πατρίδα τῆς, αἰχμάλωτη μέσα στὸ φθαρτὸ σῶμα, φέρνει μαζί τῆς ἓνα πολύτιμο θησαυρὸ μετὸν ὁποῖο μπορεῖ νὰ ἐπικοινωνεῖ μαζί τῆς. Εἶναι ὁ νοῦς. Αὐτὸ τὸ πολύτιμο ὄργανό τῆς μπορεῖ νὰ εἰσχωρήσει στὸν «εὐγενῆ, καθαρὸ καὶ οὐράνιο» νοητὸ κόσμον¹⁶¹. Ἐκεῖ μακριὰ, ἀπελευθερωμένη ἀπ' τὶς αἰσθήσεις¹⁶², βλέπει τὶς ιδέες, τὰ πράγματα καθεαυτὰ¹⁶³, ἀκόμα καὶ τὴν ιδέα τοῦ ἀγαθοῦ ποὺ εἶναι μόλις καὶ μετὰ βίας ὄρατῆ¹⁶⁴.

Αὐτὸ γίνεται ὅταν ὁ νοητὸς ἥλιος φωτίζει τὶς ιδέες καὶ ἡ ἀλήθεια πέφτει ὀλόκληρη πάνω τους. Τότε ἡ ψυχὴ, ὅπως καὶ τὸ μάτι, ποὺ εἶναι τὸ «ἡλιοδέστερον τῶν περὶ τὰς αἰσθήσεις ὀργάνων»¹⁶⁵, ὀλοκάθαρα τὶς ἀντιλαμβάνεται καὶ τὶς γνωρίζει¹⁶⁶. Καθ' ἑαυτὲς τὶς ιδέες γνωρίζει μόνο ἡ ἀνώτατη λειτουργία τῆς ψυχῆς, ἡ νόηση. Μόνο μ' αὐτὴ ἡ ψυχὴ νιώθει καὶ τὴν ιδέα καὶ τὸν ἑαυτὸν τῆς¹⁶⁷. Ἡ διάνοια ποὺ ἀκολουθεῖ ἱεραρχικὰ πλησιάζει τὶς ιδέες μετὰ γεωμετρικὰ σχήματα¹⁶⁸.

157. D. Ross, *ὁ.π.*, σσ. 25-26.

158. D. Ross, *ὁ.π.*, σελ. 213.

159. R. Burger, *The Phaedo: A Platonic Labyrinth*. Yale University Press, New Haven and London 1984, σελ. 169.

160. *Πολιτεία* Z, 517b.

161. *Φαῖδων*, 81b' *Σοφιστής*, 248a' *Τίμαιος*, 90a.

162. *Πολιτεία* Z, 532ab.

163. *Φαῖδων*, 66e.

164. *Πολιτεία* Z, 517b, πρβλ. ΣΤ, 511b.

165. *Πολιτεία* ΣΤ, 508b.

166. *Πολιτεία* ΣΤ, 508d.

167. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, *ὁ.π.*, σελ. 254.

168. *Πολιτεία* ΣΤ, 511b-e. Οἱ λειτουργίες ἢ καθήματα ὅπως ὀνομάζονται τῆς ψυχῆς εἶναι:

1. Νόηση: τελευταία βαθμίδα ποὺ θεάται τὸν κόσμον τοῦ ἀπολύτου.

Ἡ ψυχὴ καὶ ἡ ἰδέα εἶναι πράγματα ἀλληλένδετα. Ἡ ψυχὴ δὲν βλέπει χωρὶς τὴν ἰδέα. Δὲν ἔχει εἶναι, ἐνότητα καὶ ταυτότητα χωρὶς τὴς ἀντίστοιχες ἰδέες τοῦ εἶναι, τῆς ἐνότητας καὶ τῆς ταυτότητας¹⁶⁹. Ἡ ἐνότητα καὶ ἡ ταυτότητα εἶναι χαρακτηριστικὰ τῆς αὐτοσυνειδησίας τῆς ψυχῆς¹⁷⁰. «Ἡ ἰδέα λοιπὸν εἶναι κάτι πέραν ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ τὴ μοῖρα τῆς, εἶναι ὁ αἰώνιος καὶ πρῶτος τύπος τῆς οὐσίας, ποῦ οὐσιώ-νει καὶ τὴν ψυχὴ τὴν ἴδια καὶ ὁποῖδήποτε ἄλλο γνωρίζει ἡ ψυχὴ»¹⁷¹.

Ἡ ψυχὴ ἐρωτικὰ ἔχει τάση πρὸς τὴν τελειότητα. Ἡ τάση αὐτὴ εἶναι διαρκῆς, ἔντονη καὶ ἀσταμάτητη. Μὲ τὸν ἔρωτα — ὅπως φαίνεται στὸ «Συμπόσιο» — ζητᾷ περισσότερη ἀπολαβὴ ἀπ' τὴν ἰδέα - τὸ ἀθάνατο ἀγαθόν. Ζητᾷ ν' ἀνέβει ἀπ' τὴν κατώτερη στὴ ἀνώτερη μορφή τῆς καὶ ἔτσι ποθεῖ τὴν ἀθανασία τῆς. Αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ ἀληθινὴ μέθεξις. Γιὰ τὴν ὁμορφιά, τὴν καλωσύνη, τὴν ἀλήθεια ἢ ὁποῖδήποτε ἄλλο ἐπιθυμεῖ, κατευθύνεται ἐρωτικὰ πρὸς τὰ αἰώνια ἀρχέτυπά τους, τὴς ἰδέες. Γνωρίζει τὴν ἀπόλυτη μορφή τους καὶ αἰσθάνεται ἀνεπάρκεια βλέποντας τὴ διαφορὰ μὲ τὴς ἀντίστοιχες αἰσθητὲς πραγματικότητες¹⁷². Ὅσο ὅμως κι ἂν πλησιάσει ἡ ψυχὴ τὴν ἰδέα, παραμένει ἡ ἀπόσταση ποῦ χωρίζει τὴν ταυτότητα ἀπὸ τὴν ἕτερότητα. Ἡ ἰδέα πάντα θὰ εἶναι αὐτὸ ποῦ εἶναι καὶ ἡ ψυχὴ θὰ ποθεῖ τὴν ὁμοίωσή τῆς μὲ τὴν ἰδέα, μὲ τὸ αἰώνιο. Ὁ νοῦς εἶναι ἐκεῖνος ποῦ θὰ φέρει τὴν ψυχὴ ἀπέναντι στὴν ἰδέα. Ἡ ἀπολαβὴ ποῦ θὰ ἔχει αὐτὴ ἀπ' τὴν ἰδέα εἶναι ὁ σκοπὸς κάθε φιλοσόφου¹⁷³.

(Συνεχίζεται)

2. Διάνοια: οἱ ἐνέργειες τοῦ λογικοῦ ποῦ στηρίζονται οἱ ὁρατὲς μορφές (π.χ. ἡ γεωμετρία).

3. Πίστις: ἡ ἐμπιστοσύνη στὴν ἄμεση αἰσθησιακὴ ἀντίληψη.

4. Εἰκασία: ἡ δοξασία ποῦ προέρχεται μὲ βάση τὴς εἰκόνες τοῦ καθρέπτη ἢ τοῦ ἰσκιου. Βλ. A. Lesky, ὁ.π., σελ. 733.

169. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, ὁ.π., σελ. 253.

170. Βλ. Β. Καλογερά, ὁ.π., σελ. 112.

171. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, ὁ.π., σελ. 254.

172. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, ὁ.π., σελ. 256.

173. Βλ. Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, ὁ.π., σελ. 260.